

ANALIZA OBILJEŽJA PRIJAVLJENIH DOGAĐAJA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI EVIDENTIRANIH U CENTRIMA ZA SOCIJALNU SKRB*

SAŽETAK

Kvalitetni podaci i dobro praćenje slučajeva nasilja nad djecom su snažno oružje koje pridonosi planiranju i primjeni općih i specifičnih politika za djecu. U ovom radu analizirana je kvaliteta postojećeg sustava dokumentiranja prijavljenih događaja nasilja nad djecom u sustavu socijalne skrbi pod vidom njihove relevantnosti, jasnoće i osjetljivosti na specifičnosti pojedinih slučajeva u odnosu na međunarodne preporuke, ali i standarde evidencije i dokumentacije u hrvatskim propisima. Istraživanje je provedeno kao dio međunarodnog projekta

¹ Jelena Ogresta, socijalna radnica, e-mail: jelena.ogresta@pravo.hr

² Prof. dr. sc. Ivan Rimac, psiholog, e-mail: ivan.rimac@pravo.hr

³ Prof. dr. sc. Marina Ajduković, psihologinja, e-mail: marina@dpp.hr

⁴ Lea Skokandić, psihologinja, e-mail: lea.skokandic@pravo.hr

* Ovaj rad izrađen je kao dio BECAN projekta koji financira EU-FP7 (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B). Projekt je koordinirao Institute of Child Health (GR), a sudjelovale su sljedeće institucije: Children's Human Rights Centre of Albania (AL), South-West University »N. Rilski« (BG), University of Sarajevo (BH), University of Zagreb (HR), University of Skopje (MK), Babes-Bolyai University (RO), University of Belgrade (RS), Provincial Health Directorate of Izmir (TK) i Istituto degli Innocenti (IT).

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: listopad, 2008.
UDK 323.12:316.64

Jelena Ogresta¹
Ivan Rimac²
Marina Ajduković³
Lea Skokandić⁴
Studijski centar socijalnog rada
Pravni fakultet Sveučilišta u
Zagrebu

Ključne riječi:

prijavljeni događaji nasilja nad djecom, sustav evidentiranja i praćenja nasilja nad djecom, centar za socijalnu skrb.

BECAN. Populaciju istraživanja predstavljali su prijavljeni događaji nasilja nad djecom u obitelji u dobi od 11 do 16 godina koji su evidentirani u centrima za socijalnu skrb u 2010. godini. Uzorak je konstruiran kao dvoetafni probabilistički uzorak i obuhvaćao je 368 prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u 37 CZSS-a. Analiza prijavljenih događaja nasilja nad djecom temeljila se na podacima koji su prikupljeni pomoću dvije provjerne liste: jedna se odnosila na obilježja odabranih slučajeva nasilja nad djecom u obitelji, a druga na dinamiku i načine postupanja nadležnih institucija u prijavljenim slučajevima.

Analiza je pokazala da se u CZSS-ima sustavno ne bilježi niz značajnih podataka. Kad se radi o obilježjima počinitelja, u dokumentaciji se ne evidentira sustavno: stupanj obrazovanja, zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci, zdravstveni status, materijalni status, doživljeno zlostavljanje u djetinjstvu, prethodne prijave za slično djelo (za 35% do 90% počinitelja za to ne postoje podaci). Kad se radi o djeci žrtvama obiteljskog nasilja, ne evidentiraju se sustavno informacije o: poteškoćama vezanim uz obrazovanje, zdravstvenim problemima uključujući mentalno zdravlje, problemima u ponašanju, prethodnom iskustvu zlostavljanja (za 45% do 60% djece žrtava za to ne postoje podaci). Posebna pozornost posvećena je podatku da je kod 35% djece u uzorku bilo evidentirano prethodno iskustvo zlostavljanja što se povezalo s kritičkom analizom djelotvornosti poduzetih intervencija.

Polazeći od analiziranih podataka te Smjernica za evidentiranje i praćenje zlostavljanja djece (ChildONEurope, 2009.) u završnom dijelu rada razrađeno je kako uspostaviti kvalitetan informacijski sustav o nasilju nad djecom te kako unaprijediti vođenje dokumentacije CZSS-a u području nasilja nad djecom.

UVOD

Ugroženi razvoj djece u obitelji koji uključuje širok raspon zanemarujućih i nasilnih postupaka od tjelesnog kažnjavanja, psihičkog nasilja, tjelesnog zlostavljanja do seksualnog zlostavljanja, je složen javno-zdravstveni i socijalni problem uzrokovan brojnim čimbenicima koji su povezani s individualnim i obiteljskim obilježjima, kao i obilježjima društvene zajednice (WHO, 2002.; WHO i ISPCAN, 2006.; WHO, 2007.). Usprkos nizu istraživanja koja su ukazala na brojne nepovoljne neposredne i dugoročne posljedice izloženosti ovakvim neodgovarajućim postupcima (Pećnik, 2003.; Bilić, Buljan-Flander i Hrpka, 2012.), te jasnog opredjeljenja Konvencije o pravima djeteta da se nasilnim i zanemarujućim postupcima krše temeljna prava djeteta, realnu procjenu njihova opsega i obilježja teško je utvrditi iz dva ključna razloga:

- Neprijavlivanja zlostavljanja i zanemarivanja, kako od strane značajnih odraslih osoba u životu djece, uključujući odgajatelje i druge stručnjake s kojima djece dolaze u kontakt (Gilbert i sur., 2009.), tako i od djece koja su žrtve zlostavljanja čak i kad su u dobi da to mogu sama učiniti. Kod svake od ovih skupina razlozi neprijavlivanja mogu biti različiti i predmet su zasebnih istraživačkih studija (Kalichman i Craig, 1991.; Zellman, 1992.; Ashton, 2001.; Tirosh i sur., 2003.).
- Nedostatka ulaganja u koordinirano i kvalitetno praćenje prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Također, usprkos ozbiljnim nastojanjima relevantnih međunarodnih tijela da se postigne barem minimum usklađenosti u određivanju ove pojave (WHO, 2002.; WHO i ISPCAN, 2006.; WHO, 2007.), i dalje se ne koriste općeprihvaćene i standardizirane definicije, koje bi omogućile usporedivost podataka ne samo u međunarodnom već i u nacionalnim kontekstima. Definicije koje se koriste znatno se razlikuju ovisno o kontekstu u kojem su formulirane (pravni, medicinski, socijalni ili uže istraživačko-znanstveni) i specifičnostima nacionalnog zakonodavstva koje određuje koja se ponašanja prema djeci smatraju nasilnim, zlostavljajućim ili/i zanemarujućim i zahtijevaju odgovarajuću društvenu intervenciju. Zbog svega navedenog, broj prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece varira unutar pojedine zemlje ovisno o tome iz koje perspektive se prati nasilje nad djecom – iz perspektive policije i pravosuđa, socijalne skrbi, zdravstva, dok su međunarodne usporedbe često upitne ukoliko podaci nisu prikupljeni jedinstvenom metodologijom.

Problemi procjene opsega i obilježja nasilja zbog neprijavlivanja se pokušavaju riješiti epidemiološkim istraživanjima nasilja nad djecom koja se temelje na metodi samoiskaza. U takvim istraživanjima izvori podataka mogu biti djeca ili/i njihovi skrbnici, ali i stručnjaci koji imaju saznanja o djeci koja su izložena različitim oblicima i intenzitetu nasilju ili/i zanemarivanju, ali iz nekih razloga ti događaji nisu prijavljeni nadležnim tijelima. O ovakvim istraživanjima postoje brojni relevantni međunarodni izvori (npr. Hahm i Guterma, 2001.; Priebe i Svedin, 2008.; Trocmé i sur., 2009.; Akmatov, 2011.; Stoltenborgh i sur., 2011.) i, malobrojne, ali značajne domaće studije (Buljan Flander, 2007.; Ajduković i sur., 2012.). Nalazi ovih istraživanja vrlo su osjetljivi na niz metodoloških aspekata, od operativne definicije pojedinih oblika nasilja od koje se polazi u istraživanju, načina formuliranja i broja pitanja koja se odnose na pojedine oblike nasilja, do strategija uzorkovanja (Ajduković i sur., 2012.). Etički kodeksi istraživanja s djecom u pravilu zahtijevaju pismenu suglasnost roditelja za sudjelovanje djece u takvim istraživanjima što može dovesti do pristranosti uzorka zbog izostanka suglasnosti roditelja (ChildONEurope, 2009.; Ajduković, Rajter i Sušac, 2010.). Osim toga, provođenje epidemioloških studija zbog metodoloških zahtjeva predstavlja vrlo skup oblik istraživanja, posebno pod vidom trajnog ili periodičnog praćenja pojave. Polazeći od navedenog, u ovom radu ćemo posvetiti posebnu pozornost istraživanjima koja se temelje na analizi dokumentaciji prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom, koja mogu biti značajna nadopuna epidemioloških istraživanja.

ZNAČAJ ANALIZE DOKUMENTACIJE PRIJAVLJENIH SLUČAJEVA NASILJA NAD DJECOM

Iako je dobro poznato da prijavljeni slučajevi predstavljaju tek »vrh sante leda« nasilja nad djecom (Trocmé i sur., 1994.; Fallon i sur., 2010.), dokumentacija koja se prikuplja u takvim slučajevima značajan je izvor podataka iz nekoliko razloga. Kao prvo, prijavljeni slučajevi

nasilja su izvor različitih službenih statistika o rasprostranjenosti, pojavnim oblicima i nekim ključnim socio-demografskim obilježjima izloženosti djece nasilju u obitelji.

No, analiza dokumentacije o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom potencijalno omogućava mnogo više od šturih statističkih pokazatelja. Tako npr. samo ona može ukazati na obilježja slučajeva nasilja koja su do te mjere vidljiva da ih je nemoguće ne prijaviti. Također, može pokazati postoje li razlike u spremnosti za prijavljivanje nasilja nad djecom u različitim sustavima (npr. zdravstvo, školstvo, policija, susjedstvo...) i u zemljama u kojima je prijavljivanje obavezano. Podaci iz dobro vođene dokumentacije omogućuju da se prati djelotvornost sustava u zaustavljanju nasilja nad djecom temeljem podataka o prethodno ili naknadno prijavljenom nasilju nakon što je neki slučaj postao »poznat«. Kao što navode Gilbert i sur. (2009.: 167), praćenje prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom omogućuje da se procijeni »koliko je dijete imalo koristi od toga da je nasilje prepoznato i jesu li intervencije koje su nakon toga poduzimane umanjile posljedice događaja koje je dijete pretrpjelo«. Upravo zbog tog što prijava podrazumijeva stručnu procjenu, potvrđeni ili rizični slučajevi omogućuju da se sustavno prikupi niz značajnih kliničkih podataka i stručnih procjena o okolnostima, kontekstu i učincima doživljenog nasilja koji se teško mogu zahvatiti epidemiološkim istraživanjima koja se temelje na metodi samoiskaza. To omogućuje bolje planiranje politika i mjera zaštite djece koja su prepoznata kao žrtve nasilja te evaluaciju poduzetih intervencija.

S obzirom da dokumentacija može biti vrlo značajan izvor podatka, posvetit ćemo posebnu pozornost nekim specifičnostima dokumentacije prijavljenih/potvrđenih slučajeva nasilja nad djecom kao izvora podataka za složenija istraživanja⁵.

U analizama dokumentacije u istraživačke svrhe važno je istaknuti da stručnjaci u slučajevima prijavljenih ili/i potvrđenih slučajeva nasilja nad djecom ne prikupljaju podatke kako bi se dobili potrebni statistički pokazatelji ili kako bi se olakšala provedba istraživanja. Dokumentacija se vodi u funkciji potreba pojedinog sustava koji ima specifičnu društvenu ulogu u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji. Svaki sustav usmjeren je, sukladno svojoj funkciji, na različite aspekte pojave i dokumentacijom obuhvaća i opisuje svoje djelovanje. Razlike u perspektivama pojedinih sustava i učincima tih razlika na dokumentaciju, odnosno podatke koji se prikupljaju dobro opisuje analiza načina vođenja podataka o nasilju nad djecom u 27 zemalja članica EU i dvije zemlje kandidatkinje (ChildONEurope, 2007.).

Tako je usko zdravstveni pristup usmjeren na medicinske aspekte događaja i klinički opis posljedica određenog događaja. Zlostavljanje djece razumijeva se u terminima različitih tjelesnih ozljeda i znakova nasilja. U evidentiranju tih događaja sustav zdravstva rukovodi se globalno prihvaćenom Međunarodnom klasifikacijom bolesti ili srodnih zdravstvenih problema (ICD) koja se koristi za prikupljanje podataka o mortalitetu i morbiditetu (pobolu). ICD sustav uključuje kao kategorije nekoliko različitih tipova ozljeda i oblika zlostavljanja.

---

⁵ Korištenje dokumentacije u istraživačke svrhe dobro je opisano u udžbenicima metodologije (npr. Milas, 2009.).

Pravosudni sustav je usmjeren na identificiranje kaznenih ili prekršajnih djela nasilnog ponašanja u obitelji i sankcioniranje počinitelja. I za jedno i za drugo ključni su dokazi, te je pravosudni sustav usmjeren na činjenice koje se odnose na inkriminirano djelo. Pravosudni sustav bi svojim djelovanjem trebao zaštititi dijete žrtvu od daljnjeg nasilja sankcionirajući počinitelja ili/i obavezujući ga na određene zaštitne mjere uključujući psihosocijalni tretman u cilju otklanjanja nasilnog ponašanja, ali djelokrug djelovanja ovog sustava nije pružanje neposrednih usluga zbrinjavanja žrtava. Polazeći od toga, podaci koji se prikupljaju u tom sustavu nude temeljne podatke o opsegu pojave u skladu sa zakonskim određenjima i usmjereni su na počinitelje. Vrsta nasilnih ponašanja prema djeci koja se sankcioniraju ujedno su i pokazatelji društvenog odnosa prema pravima djece.

Sustav socijalne skrbi, odnosno sustav za zbrinjavanje djece usmjeren je na okolnosti i učinke nasilja kako bi pružio odgovarajuću zaštitu i psihosocijalnu pomoć djeci žrtvama nasilja ili onoj koja su u riziku za nasilje. Polazeći od toga, podaci koji se prikupljaju u sustavu socijalne skrbi omogućavaju dublje i cjelovitije razumijevanje dinamike nasilnih događaja uključujući obilježja počinitelja, žrtve, obitelji, te šireg konteksta kroz prizmu rizičnih i zaštitnih čimbenika. Iz te perspektive, lakše je procijeniti rizik za nasilje i onda kad se ono nije dogodilo i prevenirati ga.

Kratak opis triju dominantnih perspektiva – zdravstvene, pravosudne i socijalne – pod vidom prikupljanja podataka o nasilju nad djecom mogao je potaknuti pažljivog čitatelja da postavi pitanje: Što je zapravo jedinica vođenja dokumentacije u svakom od ovih sustava? Što se »broj« – nasilni događaji ili djeca koja su izložena nasilju, počinitelji ili obitelji u kojima djeca nemaju zaštitu od nasilja? Za sustav pravosuđa odgovor je jednostavan i jednoznačan – evidentiraju se događaji. U sustavu zdravstva vodi se i evidencija medicinskih postupaka (dijagnostički postupak je potaknut jednim nasilnim događajem), ali i evidencija pacijenata (u ovom slučaju žrtava nasilja). U sustavu socijalne skrbi situacija je nešto složenija. Počinje se od prijave događaja, no način organiziranja rada usmjeren je na korisnike (žrtve, počinitelje, obitelji). Unutar sustava socijalne skrbi uobičajeno se koristi pojam »slučaj« bez da je uvijek jasno radi li se o događaju, obitelji u kojoj se dogodilo nasilje ili djetetu koje ga je doživjelo, što posljedično dovodi do brojnih konceptualnih nejasnoća oko jedinica analize za koje se vodi dokumentacija te nemogućnosti izvođenja valjanih i preciznih zaključaka o stanju i praćenju pojedinih pojava.

Svaki od navedenih sustava prati zasebno i na sebi specifičan način podatke o nasilju nad djecom. Kakvu sliku o nasilju nad djecom pružaju za Hrvatsku ovako zasebno vođeni podaci na razini nacionalne statistike, prikazano je u sljedećem poglavlju.

OBILJEŽJA STATISTIČKIH PODATAKA O NASILJU NAD DJECOM U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj statističke podatke o nasilju nad djecom u obitelji prati Državni zavod za statistiku temeljem odgovarajućih statističkih obrazaca koje temeljem Zakona o službenoj statistici (2009.) ispunjavaju izvještajne jedinice u sustavu policije, pravosuđa, zdravstva i socijalne skrbi. Pri tome niti jedan statistički obrazac nije isključivo usmjeren na pojavu nasilja te njezine aktere, već su podaci o nasilju ili zlostavljanju uklopljeni u prikaze djelovanja odgovarajućeg sustava kao cjeline. Kratko ćemo prikazati neke temeljne podatke Državnog zavoda za statistiku o nasilju nad djecom za 2010. godinu⁶ i to samo za tri sustava – zdravstvo, pravosuđe i socijalnu skrb:

1. U sustavu zdravstva, podaci se vode temeljem međunarodne klasifikacije bolesti ICD-10⁷. Podaci koji se vode o neslučajnim ozljedama najbliži su određenju nasilja nad djecom. Polazeći od tih podataka, u RH je u 2010. iz tih razloga umrlo, odnosno ubijeno, petero djece u dobi od 0 do 9 godine te jedno dijete u dobi od 10 do 19 godina (Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2011.: 115).
2. U Statističkom izvješću 1 451 (DZS, 2011a.) koje se odnosi na punoljetne počinitelje kaznenih djela, zlostavljanje i zanemarivanje djeteta ili maloljetne osobe vodi se kao dio kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži. Za 2010. godinu je temeljem:
  - članka 213., stavak 1. KZ-a, koji se odnosi na grubo zanemarivanje, optužena 291 osoba (od tog 39,5% žena), a osuđeno 240 osoba (od toga 36,7% žena)
  - članka 213., stavak 2. KZ-a, koji se odnosi na zlostavljanje, optuženo 208 osoba (od toga 26,4% žena), a osuđena 161 osoba (od toga 25,5% žena).
3. U Statističkom izvješću 1 453 (DZS, 2011b.) koji se odnosi na počinitelje prekršaja, nasilničko ponašanje u obitelji se vodi u skupini prekršaja javnog reda i mira. Ovaj prekršaj je reguliran s tzv. *lex specialis* odnosno Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (2009.), kojim je definirano i regulirano nasilničko ponašanje u obitelji neovisno o dobi žrtve. Za taj prekršaj je u 2010. godini okrivljeno 16 430 osoba, no u odgovarajućim statističkim obrascima DZS-a ne prikupljaju se nikakvi podaci o dobi žrtve koji bi omogućili uvid u udio djece koja su bila žrtve nasilničkog ponašanja u obitelji.
4. U Priopćenju 8.4.1. (DZS, 2011.) koje se odnosi na korisnike i usluge socijalne skrbi, djeca koja su izložena nasilnim i zlostavljajućim postupcima u obitelji navedena su u dvije kategorije korisnika:

---

⁶ Iako odgovarajući podaci postoje i za 2011. godinu, u tekstu navodimo podatke za 2010. godinu s obzirom da je, kao što je to u Metodologiji detaljno opisano, u fokusu ovog rada analiza dokumentacije za nasilje nad djecom koje je prijavljeno 2010. godine. Uvid u podatke za 2011. godinu pokazuje da nema nekih značajnih odstupanja ili promjena u podacima niti u jednom od ovih sustava.

⁷ <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/X85-Y09>.

- djeca i mladež prema kojima su primijenjene mjere obiteljsko-pravne zaštite (ukupno njih 81 433). U toj kategoriji je 10 834 djece (od toga 50,3% djevojčica) koja su evidentirana kao korisnici socijalne skrbi jer ih roditelji zanemaruju ili zlostavljaju
- djeca i mladež u stanju različitih potreba socijalne skrbi (ukupno 15 824). U toj kategoriji je 3 793 djece evidentirano kao žrtve obiteljskog nasilja (od toga ih je 49,9% djevojčica).

Već ovaj kratki pregled pokazuje da, ako bismo koristili podatke Državnog zavoda za statistiku, ne bismo dobili jasnu sliku opsega i težine prijavljenih slučajeva nasilja/zlostavljanja djece u Hrvatskoj. Kao što je već navedeno, statistički podaci rijetko prikazuju neku pojavu dovoljno detaljno (Fallon i sur., 2010.), no prikazani podaci pokazuju da je nužno unapređenje i usklađivanje načina vođenja nacionalne statistike u ovom području. Tako dok su npr. u podacima koji se odnose na optužene i osuđene osobe za kaznena djela jasno razdvojeni podaci za kaznena djela iz članak 213. dosadašnjeg Kaznenog zakona (152/2008.) na ona djela koja se odnose na grubo zanemarivanje i ona koja se odnose na zlostavljanje, za sustav socijalne skrbi zanemarivanje i zlostavljanje vode se kao jedinstvena kategorija. Također, u podacima koji se odnose na korisnike socijalne skrbi, u kategoriji djece i mladeži u stanju različitih potreba socijalne skrbi vidno najbrojnija skupina su »ostali«. Njih je 61,9%.

U Zakonu o službenoj statistici (2009.) navedeno je da se »službena statistika temelji na načelima relevantnosti, nepristranosti, pouzdanosti, transparentnosti, pravodobnosti, stručne neovisnosti, racionalnosti, dosljednosti, javnosti, statističke povjerljivosti, korištenja individualnih podataka u isključivo statističke svrhe i javne odgovornosti« (članak 4.). Uvid u ove podatke dovodi u pitanje njihovu relevantnost kad je u fokusu nasilje nad djecom u obitelji i upućuje na potrebu promjena kako bi se dobili relevantni statistički pokazatelji.

Činjenica da statistički pokazatelji na nacionalnoj razini rijetko prikazuju neku pojavu dovoljno detaljno dovela je do toga da se u pojedinim od spomenutih sustava dodatno prate podaci o nasilju nad djecom ili šire nasilju u obitelji koje uključuje i djecu. Tako se npr. u sustavu socijalne skrbi vode detaljniji podaci o nasilničkom ponašanju u obitelji temeljem primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (2009.; prema Ajduković, Ogresta i Rimac, 2012.).

S obzirom na specifičan značaj sustava socijalne skrbi za prikupljanje podataka i o okolnostima i posljedicama nasilja nad djecom iz perspektive žrtve u tekstu koji slijedi posvetit ćemo dodatnu pažnju načelima vođenja dokumentacije u tom sustavu.

OBIJJEŽJA EVIDENCIJE I DOKUMENTACIJE U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

Kao i u mnogim drugim zemljama (AlEissa i sur., 2009.), sustav socijalne skrbi je i u Hrvatskoj ključan za prikupljanje podataka o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom.

Naime, dok je pravosuđe po prirodi te djelatnosti usmjereno na počinitelja, sustav socijalne skrbi predstavlja okvir za pružanje zaštite i zbrinjavanje žrtava, pogotovo djece. Pri tom se CZSS pojavljuje kao nositelj određenih javnih politika, koje su u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji regulirana s tri osnovna zakona: Kaznenim zakonom (1997.), Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (2009.) koji je u domeni prekršajnog zakonodavstva i Obiteljskim zakonom (60/2010.) koji je u domeni građanskog prava. U Zakonu o socijalnoj skrbi (2012.) određeno je da su djeca žrtve obiteljskog, vršnjačkog ili drugog nasilja korisnici sustava socijalne skrbi (članak 27.) i kao takvi imaju pravo na ostvarivanje niza socijalnih usluga kao što je npr. početna procjena potreba, savjetovanje i pomaganje, smještaj izvan vlastite obitelji (članci 81. do 104.). O svom radu i korisnicima CZSS-a je dužan na propisani način voditi evidenciju i dokumentaciju (članak 128.). To je dodatno regulirano Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije i dokumentacije te načinu i rokovima dostave izvješća centra za socijalnu skrb (2008.; u daljnjem tekstu Pravilnik). Polazeći od Pravilnika, evidencija svakog korisnika treba sadržavati osnovne socio-demografske podatke o korisniku, podatke o stanju potreba, oblicima zaštite, aktivnostima i trajanju ostvarenog oblika zaštite. Dokumentaciju korisnika čine: javne isprave, socijalna anamneza, stručna mišljenja, ispis podataka o korisniku, upravni i drugi akti iz svih predmeta na temelju kojih se obavlja unos podataka u središnju bazu podataka. Dokumentacija se čuva u mapi korisnika. Sastavni dio Pravilnika je i prilog s katalogom podataka. Nažalost, u katalogu podataka kategorije koje se odnose na djecu čiji je razvoj ugrožen u obitelji nisu jasno operacionalizirane te se pojavljuju kao tri moguće kategorije: (1) dijete o kojem roditelji valjano ne brinu – zanemaruju podizanje i odgoj djeteta i (2) dijete o kojem roditelji valjano ne brinu – zlorabe roditeljske dužnosti i prava. Kao treća kategorija navodi se »žrtva nasilja u obitelji« koja uključuje sve dobne skupine. U cjelini, podaci koji bi se trebali prikupljati prema ovom Pravilniku nisu prilagođeni obilježjima, potrebama i uslugama koje se pružaju djeci koja su izložena različitim oblicima nasilja i zanemarivanja u obitelji, već ih sažimaju na način koji ne pridonosi jasnom sagledavanju ove pojave. Terminologija koja se pri tom koristi, npr. pojam zloraba, u skladu je samo s postojećim Obiteljskim zakonom (2010.) i nije u skladu s pojmovima koji se koriste u Kaznenom zakonu (2010.), Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (2009.), niti suvremenom međunarodnom terminologijom.

U doba suvremenih informacijskih tehnologija koje omogućavaju elektronsko vođenje dokumentacije te lako objedinjavanje i analizu tih podataka (Needell i sur., 2012.), suštinski je izazov utvrditi koji je to skup podataka koji bi se trebao prikupiti za sve prijavljene i potvrđene događaje nasilja nad djecom kako bi se ostvarile brojne dobne kvalitativne dokumentacije u praćenju neke pojave.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje ima tri polazišta koja su opisana u uvodnom dijelu teksta:

1. Statistički pokazatelji koji se odnose na bilo koju pojavu u pravilu nisu dovoljno detaljni za produbljeno razumijevanje te pojave (Fallon i sur., 2010.).

2. Konvencija o pravima djeteta i uz nju vezani dokumenti jasno navode da su za planiranje i praćenje djelotvornosti intervencija usmjerenih na prevenciju i zaštitu djece izložene nasilju nužni pokazatelji koji omogućavaju uvid u obilježja djeteta, počinitelja, obiteljskog okruženja, nasilnog događaja, prethodno evidentiranog nasilja te mjere i aktivnosti koje se poduzimaju za zaustavljanje nasilja usmjerene na počinitelja i osnaživanje obitelji u kojoj se dogodilo nasilje, te zbrinjavanja i zaštite djeteta.
3. Sustav socijalne skrbi koji ima u fokusu potrebe djeteta izloženog nasilju ima najveći potencijal za prikupljanje i praćenje podataka o prijavljenim događajima nasilja nad djecom i poduzimanim društvenim reakcijama.

Polazeći od navedenog, cilj ovog istraživanja je analizirati u kojoj se mjeri podaci koji se evidentiraju u dokumentima u prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom kao dio redovnih i propisanih aktivnosti centara za socijalnu skrb sadržajno podudaraju sa Smjernicama za prikupljanje i sustav praćenja zlostavljanja djece (ChildONEurope, 2009.; Ajduković, Ogresta i Rimac, 2012.). Analiza će omogućiti procjenu kvalitete postojećeg sustava dokumentiranja prijavljenih događaja nasilja nad djecom u sustavu socijalne skrbi pod vidom njihove relevantnosti, jasnoće i osjetljivosti na specifičnosti pojedinih slučajeva u odnosu na međunarodne preporuke, ali i standarde evidencije i dokumentacije koji su navedeni u hrvatskim propisima. Takva analiza je temelj za izradu prijedloga unapređenja sadržaja i načina prikupljanja podataka o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom koji se vode u sustavu socijalne skrbi. Uz to, ovo istraživanje omogućit će uvid u obilježja prijavljenih događaja nasilja nad djecom kao pokazatelja okolnosti i obilježja nasilja koji dovode do prepoznavanja, prijavljivanja i odgovarajuće društvene reakcije.

Polazeći od ovako definiranog cilja, u ovom istraživanju provesti će se formalna i sadržajna analiza dokumentacije prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom koji se vode u centru za socijalnu skrb. Konkretno, provjerit će se prisutnost pojedinih podataka u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom (formalna analiza) te će se analizirati deskriptivni podaci iz dokumentacije o obilježjima tih prijavljenih događaja (sadržajna analiza).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno kao dio međunarodnog projekta BECAN koji objedinjava dvije komponente: (1) epidemiološko anketno istraživanje na reprezentativnom uzorku školske djece u dobi od 11, 13 i 16 godina te njihovih roditelja i (2) analizu dokumentacije prijavljenih slučajeva nasilja. Prva komponenta, odnosno epidemiološko istraživanje, bilo je značajno za definiranje parametara za provođenje druge komponente, odnosno analize dokumentacije. Tako je dobna skupina djece za koju se analizirala dokumentacija prijavljenog nasilja usklađena s dobi djece koja su sudjelovali u epidemiološkom istraživanju. Usklađeno je i vremensko razdoblje za koje se prikupljaju podaci u oba dijela istraživanja, a to je 2010.

godina. Također, nastojala se postići i regionalna podudarnost, pa su se podaci o prijavljenim slučajevima prikupljali u centrima za socijalnu skrb koji djeluju na području škola u kojima je proveden epidemiološki dio istraživanja.

Iako u Hrvatskoj i sustavi pravosuđa, policije i zdravstva vode podatke o nasilju nad djecom, za analizu dokumentacije korišteni su podaci centara za socijalnu skrb iz dva razloga. Prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, sva nadležna tijela i pojedinci dužni su o svim slučajevima sumnje ili potvrđenog nasilja nad djecom obavijestiti CZSS (MOBMS, 2008., prema Žic Grgat, 2010.). Uz to, CZSS je jedina ustanova u nas u kojoj bi trebali biti evidentirani različiti podaci potrebni za formalnu i sadržajnu analizu dokumentacije prijavljenih događaja nasilja nad djecom što je bio jedan od ciljeva BECAN projekta. Iako su neka istraživanja manjeg opsega pokazala da u CZSS-ima nisu evidentirani svi slučajevi nasilja nad djecom koji su npr. evidentirani u sustavu pravosuđa (Vidak Gojković, Krce-Ivančić i Ratković, 2009.), analiza dokumentacije prijavljenih slučajeva nije proširivana na ostale sustava iz dva razloga. Kao prvo, ostali sustavi po prirodi svog djelokruga rada nisu ni dužni prikupljati podatke o npr. žrtvi ili/i obitelji koji su bili relevantni za ovo istraživanje. Uz to, cilj ovog istraživanja nije bila procjena djelotvornosti provođenja Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (MOBMS, 2008) po kojem su sva nadležna tijela u svim slučajevima sumnje ili potvrđenog nasilja nad djecom obvezna obavijestiti CZSS, već analiza obilježja prijavljenih događaja obiteljskog nasilja nad djecom na temelju postojeće dokumentacije CZSS-a kao najrelevantnijeg izvora podataka o ovom fenomenu.

UZORAK

Populaciju istraživanja dokumentacije predstavljali su svi prijavljeni događaji nasilja nad djecom u obitelji u dobi od 11 do 16 godina koji su evidentirani u centrima za socijalnu skrb u 2010. godini.

Uzorak je konstruiran kao dvoetačni probabilistički uzorak, pri čemu je u prvoj etapi izvršen odabir CZSS-a (N=37) na čijem području djelovanja su bile škole koje su uključene u epidemiološki dio istraživanja. Kako je odabir škola bio slučajna i proporcionalna broju učenika u školi (metoda kumulativnih veličina za ciljane uzraste), to i odabir CZSS-a u prvoj etapi uzorkovanja u analizi dokumentacije predstavlja slučajna probabilistički uzorak. U drugoj etapi primijenjen je neproporcionalno stratificirani uzorak prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji pri čemu je stratifikacija vršena s obzirom na podatak je li dijete u prijavljenom događaju bilo izravna žrtva nasilja (prvi stratum) ili je svjedočilo obiteljskom nasilju (drugi stratum). U svrhu odabira događaja u uzorak, a ovisno o statusu djeteta u prijavljenom događaju, formirana su dva okvira uzorkovanja, tj. popisa svih prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u 2010. godini u kojima su djeca odgovarajuće dobi bile izravne žrtve nasilja u obitelji (prvi stratum) te svih prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u 2010. godini u kojima su djeca odgovarajuće dobi svjedočila obiteljskom nasilju (drugi

stratum). Odabir po pet događaja unutar svakog stratuma vršen je metodom jednostavnog slučajnog uzorka, i ovaj izbor predstavlja neproporcionalni izbor jer ne slijedi zastupljenost prijave u okviru uzorkovanja. Navedeni pristup neproporcionalnog uzorkovanja u drugoj etapi je korišten zbog osiguravanja podjednake veličine uzorka za dva stratuma (zadovoljavanje statističkih preduvjeta za komparacije grupa) i zbog praktičnosti organizacijskog pristupa istraživanju koje nije unaprijed imalo uvid u brojnost prijava po navedenim stratumima u pojedinim CZSS-ima.⁸ Neproporcionalnost izbora u uzorak u drugoj etapi korigirane su naknadno utežavanjem po dizajnu.

Sukladno opisanoj strategiji uzorkovanja, odabrano je 368 od ukupno 695 (52,9%) evidentiranih događaja nasilja nad djecom u obitelji u navedenih 37 CZSS-a u 2010. godini koji se odnose na djecu žrtve nasilja u dobi do 11 do 16 godina.

Odabir događaja, operativno proveden preko prijave nasilja nad djecom, služio je ujedno za indirektno uzorkovanje ostalih entiteta/jedinica analize. Naime, sve druge jedinice analize birane su metodom klaster uzorka, tako što su u uzorak analize uključene sve jedinice vezane za izabrani događaj. Tako je pored uzorka prijavljenih događaja nasilja, formiran uzorak djece žrtava nasilja (sva djeca ciljane dobi uključena u izabrane događaje nasilja), počinitelja nasilja (svi počinitelji uključeni u navedene događaje) i obitelji u kojima se nasilje dogodilo (sve obitelji). Stoga se u analizama pojavljuje različit broj jedinki analize ovisno o tome na što se indikator odnosi – na karakteristike nasilnog događaja, djeteta žrtve nasilja, počinitelja nasilja ili obitelji u kojoj se nasilje dogodilo.

Konkretno, u odabranim događajima prikupljani su podaci za svu djecu koja su bila rođena između 1995. i 2000. godine, odnosno njih 466, što čini 52,8% od ukupno 883 evidentirane djece te dobi koja su bila izravne žrtve ili su svjedočila nasilju u obitelji u 2010. godini. Od ukupno 466 djece, njih 198 (42,5%) su bile izravne žrtve nasilja, dok ih je 268 (57,5%) svjedočilo obiteljskom nasilju. Prema spolu, 233 djece, odnosno 50,2%, bilo je muškog, a 231 (49,8%) ženskog spola. Raspon dobi kretao se od 11 do 16 godina, pri čemu je prosječna dob bila 12,86 godina sa standardnim odstupanjem od 1,55. Pri tome je najprisutnija dobna skupina djece od 11 godina (29%), najmanje prisutna dobna skupina od 16 godina (1%), a udio dobnih skupina od 12 do 15 godina je od 15% do 19%.

UTEŽAVANJE UZORKA

Korišteni model uzorkovanja i metoda prikupljanja podataka imaju određena ograničenja i organizacijske varijacije koje su korigirane računskim putem. Postupak utežavanja proveden je za svaku jedinicu analize:

---

⁸ Navedeni raspored broja slučajeva je narušen i u slučaju premalenog broja prijavljenih događaja u okviru uzorkovanja. Istraživačima na terenu dopušteno je da manjak slučajeva iz jednog stratuma nadoknade uzimanjem većeg broja slučajeva iz drugog stratuma.

- **Događaj:** Neproporcionalno raspoređivanje događaja po CZSS-ima (5+5) korigirano je naknadnim utežavanjem po dizajnu. Udio nekog CZSS-a u uzorku nakon utežavanja postao je proporcionalan broju nasilnih događaja koji se vode u tom CZSS-u što također predstavlja utežavanje po dizajnu.
- **Dijete žrtva nasilja:** Nejednaka vjerojatnost izbora jednokratnih i višekratnih žrtava korigirana je utežavanjem dizajna i time je korigirana moguća pristranost u kojoj bi u uzorku bilo neproporcionalno više težih (višekratnih) žrtava.
- **Počinitelj nasilja:** Pojavljivanje istih počinitelja nasilja u više događaja korigirano je utežavanjem jer bi se u protivnom s većom vjerojatnošću pojavljivali višekratni počinitelji nasilja.
- **Obitelj:** Utežavanje obitelji je također uklanjalo disproporcionalnost u izboru obitelji nastalu višekratnim pojavljivanjem nekih obitelji u okviru uzorkovanja zbog višestrukih prijava nasilnih događaja u tim obiteljima. Podaci bez utežavanja davali bi sliku koja je posljedica prevelike zastupljenosti obitelji s višekratnim prijavama.

Nakon ovako provedenog utežavanja došlo je do promjene statističke snage uzoraka pojedinih jedinki pa su određene efektivne veličine uzoraka različitih jedinki analize. Efektivna veličina uzorka predstavlja procjenu statističke snage uzorka iskazanu u ekvivalentima broja jedinki koje bi imale istu snagu generalizacije na populaciju da se radi o jednostavnom slučajnom uzorku. Tako je efektivna veličina uzorka ovog istraživanja donosila zaključke kao da je analizirano 282 događaja nasilja u kojima je bilo uključeno 310 djece. Relacije veličina populacije i uzoraka te efektivna veličina uzorka nakon utežavanja za djecu žrtve obiteljskog nasilja u prijavljenim događajima u 2010. prikazane su u tablici 1.

Tablica 1.

Populacijski parametri za djecu žrtve obiteljskog nasilja u prijavljenim događajima u 2010. godini u 37 CZSS-a

	Broj žrtava (MMSP, 2010.)	Procijenjeni ukupni broj žrtava iz okvira uzorkovanja	Broj žrtava u odabranom uzorku (1. etapa)	Broj analiziranih žrtava (2. etapa)	Prosječna pokrivenost u odabranim CZSS-ima (%)	Efektivna veličina uzorka (nakon utežavanja)	Pogreška uzorka (odstupanje od populacije)
Izravne žrtve nasilja	1 399	1 035	330	198	60,0	113	(+)(-) 8,80
Svjedočenje nasilju	-	1 765	563	268	47,6	196	(+)(-) 6,64
Sva djeca žrtve nasilja	-	2 768	883	466	52,8	310	(+)(-) 5,27

INSTRUMENTARIJ

Analiza prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom u obitelji u CZSS-ima uključivala je prikupljanje podataka pomoću dva mjerna instrumenta, odnosno dvije provjerne liste⁹. Prva provjerna lista odnosila se na obilježja odabranih slučajeva nasilja nad djecom u obitelji¹⁰. Izrađena je kao sastavni dio BECAN projekta i primjenjivana je u svim zemljama sudionicama projekta. Druga provjerna lista odnosi se na dinamiku i načine postupanja nadležnih institucija u prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom u obitelji. Ova lista je specifično konstruirana za potrebe istraživanja u Hrvatskoj. U ovom radu težište je na podacima koji su prikupljeni provjernom listom o obilježjima slučajeva.

PROVJERNA LISTA O OBILJEŽJIMA SLUČAJEVA

Provjerna lista o obilježjima slučaja izrađena je u skladu sa Smjernicama za prikupljanje i sustav praćenja zlostavljanja djece (ChildONEurope, 2009.). Obuhvaća indikatore koji se odnose na obilježja nasilnog događaja nad djecom u obitelji, pri čemu je provjerna lista ispunjavana za svako dijete u dobi od 11 do 16 godina koje je sudjelovalo u uzorkovanom događaju nasilja u obitelji. Instrument je koncipiran u devet tematskih cjelina sastavljenih od većeg broja varijabli kojima se ispituju sljedeća obilježja:

1. Podaci o slučaju omogućili su povezivanje osnovnih podataka o događaju kao što je npr. datum prijave, datum ispunjavanja provjerne liste, kod ustanove, terenskog istraživača, slučaja i djeteta.
2. Podaci o djetetu uključivali su osnovna socio-demografska obilježja (spol, dob, državljanstvo, narodnost, stupanj obrazovanja, radni status) te informacije o fizičkom i psihičkom zdravstvenom stanju djeteta koje su se odnosile na dijagnosticirane fizičke, psihičke ili razvojne poteškoće djeteta.
3. Podaci o događaju pružili su informacije o trajanju događaju, mjestu događaja, izvoru prijave, obliku zlostavljanja i institucijama koje su bile uključene u obradu slučaja.
4. Podaci o počinitelju(ima) odnosili su se na socio-demografske podatke (spol, dob, državljanstvo, narodnost, stupanj obrazovanja, radni status, bračni status, odnos s djetetom) te podatke o njihovom zdravstvenom statusu (povijest zlouporabe psihoaktivnih tvari, te dijagnosticirani psihički poremećaji ili tjelesna oštećenja), povijesti viktimizacije i iskustvima prethodnog zlostavljanja.
5. Podaci o skrbniku prikupljali su se u slučajevima kada počinitelji nisu bili ujedno i skrbnici te se odnose na isti set varijabli koji se ispitivao i za počinitelje uz dodatnu varijablu o vrsti skrbništva.

---

⁹ Ponekad se u stručnoj literaturi pojavljuje i anglizam ček-lista (eng. check-list).

¹⁰ Ovdje ostavljamo nejasan, ali implicitno rodni pojam »slučaj« koji objedinjuje mjerenje karakteristika i aspekata svih jedinica analize u ovom istraživanju.

6. Podaci o obitelji odnosili su se na strukturu i veličinu obitelji, povijest nasilnog ponašanja među članovima obitelji te vrste predloženih i primljenih oblika pomoći zbog nasilja u obitelji.
7. Podaci o kućanstvu uključivali su varijable o adekvatnosti uvjeta stanovanja, visini i izvoru prihoda, te financijskim problemima.
8. Podaci o prethodnim iskustvima zlostavljanja pružili su podatke o povijesti nasilnog ponašanja u obitelji pri čemu su se prikupljali podaci o oblicima zlostavljanja, počiniteljima nasilja te institucijama koje su bile uključene u rad na slučaju.
9. Praćenje slučaja pružilo je podatak o daljnjem tijeku rada na slučaju.

Kako dio pokazatelja nije prisutan u strukturiranom obliku u dokumentaciji CZSS-a, analiza dokumentacije u ovom instrumentu sadržavala je veći broj procjena istraživača koji su vršili analizu.

IZVJEŠTAJ O ANALIZI SLUČAJA¹¹

Ovim instrumentom ispitivani su načini postupanja nadležnih institucija u prijavljenim događajima nasilja nad djecom u obitelji. Konkretnije, prikupljeni su podaci koji se odnose na sljedeće tematske cjeline:

1. Podaci o prijavljenom događaju nasilja nad djecom u obitelji kojima se opisuje prijavljeni događaj nasilja, njegovi akteri te izvor prijave.
2. Podaci o sudskom postupku pokrenutom protiv počinitelja zbog prijavljenog događaja su se odnosili na postupanje policije, suda te državnog odvjetništva u prijavljenim događajima nasilja nad djecom (npr. vrsta djela, vrsta izrečene sankcije, datum donošenja sudske presude i sl.).
3. Podaci o postupanju CZSS-a u prijavljenom događaju unutar kojih su se ispitivale poduzete mjere i aktivnosti CZSS-a prije i nakon donošenja sudske presude (npr. vrsta izrečene mjere obiteljsko-pravne zaštite, oblik pružene pomoći, datum izricanja mjere).
4. Podaci o prekršajnoj i kaznenoj odgovornosti ostalih članova obitelji zbog nasilja u obitelji koji su se odnosili na prikupljanje podataka o prijavljenim događajima nasilja među članovima obitelji prije i nakon događaja odabranog za analizu, pri čemu su se prikupljali podaci o vrsti djela, datumu počinjenja djela i počiniteljima nasilja.
5. Podaci o dokumentaciji slučaja uključivali su informacije o obilježjima dokumenata prisutnih u cjelokupnoj dokumentaciji odabranog događaja za analizu (npr. vrsta dokumenta, brojnost dokumenata).

---

¹¹ Instrument su za potrebe istraživanja u Hrvatskoj konstruirali Ajduković, Ogresta, Rimac i Skokandić (2010.).

Izvještaj o analizi slučaja u velikoj je mjeri prilagođen načinu dokumentiranja i klasičnim kategorijama prisutnim u sadašnjoj praksi CZSS-a, te se uglavnom u ovom protokolu pojavljuju prepisane informacije. Uvođenje ove provjerne liste bilo je usmjereno na prethodno strukturiranje informacija iz odabranog događaja prije upotrebe Provjerne liste o obilježjima slučajeve, i služilo je za validaciju postupka analize u pokazateljima u kojima su se te dvije provjerne liste podudarale.

POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Postupak istraživanja i protokol za analizu dokumentacije za sve zemlje sudionice detaljno je opisan u dokumentu *BECAN Project WP4: Case-based Surveillance study Protocol for extraction CAN information from archives/databases & Extraction forms (2010.)*¹². U tekstu koji slijedi detaljno ćemo opisati postupak istraživanja u Hrvatskoj.

Prije početka provedbe istraživanja zatražena je i dobivena suglasnost ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi (tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi) za provedbu istraživanja. Ravnatelji centara za socijalnu skrb pismenim su putem obaviješteni o cilju i svrsi istraživanja te postupku njegove provedbe. Od svih ravnatelja centara za socijalnu skrb dobivena je suglasnost za provedbu istraživanja. Istraživanje je provedeno od ožujka do listopada 2011. godine.

U provedbi istraživanja, točnije analizi prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom, sudjelovalo je 48 istraživača koji su većinom bili studenti diplomskog studija socijalnog rada koji su prethodno završili četverogodišnje obrazovanje iz socijalnog rada. Tijekom dužeg vremenskog razdoblja (dva mjeseca) bili su sustavno pripremani za provedbu istraživanja. Za analizu dokumentacije pojedinog događaja i unos podataka u obje provjerne liste trebalo je između 20 i 45 minuta. Proces prikupljanja podataka bio je koordiniran od strane dva voditelja terenskog djela istraživanja, članova BECAN tima za Hrvatsku. Tijekom provedbe istraživanja, istraživačima su bile osigurane konzultacije za potrebe rješavanja svih pitanja i nejasnoća s kojima su se susretali za vrijeme analize slučajeva, te profesionalna podrška za situacije koje su terenskim istraživačima bile uznemirujuće bilo zbog sadržaja analiziranih slučajeva ili organizacijskih razloga.

REZULTATI

Polazeći od cilja istraživanja, u prikazu i analizi rezultata prvo će se prikazati prisutnost prikupljenih podataka u dokumentaciji (formalna analiza), a zatim će se analizirati podaci o različitim obilježjima relevantnim za bolje razumijevanje okolnosti i posljedica nasilja nad djecom (sadržajna analiza).

---

¹² http://www.becan.eu/sites/default/files/becan_images/Forms.zip.

OBILJEŽJA PRIJAVLJENIH DOGAĐAJA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

U ovom dijelu prikazat će se sljedeća obilježja prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282): trajanje nasilnog događaja, mjesto događaja, te oblici nasilja.

Tablica 2.

Učestalost trajanja nasilja evidentiranog u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji

Trajanje nasilja	f	%
Izdvojeni događaj	159	56,3
Opetovani događaj	95	33,6
Podatak nije naveden u dokumentaciji	28	10,1
Ukupno	282	100,0

S obzirom na trajanje nasilja, prisutnije su prijave za izdvojeni događaj nasilja nad djetetom u obitelji (56,3%) u odnosu na prijave zbog događaja koji je popraćen opetovanim izlaganjem nasilju (33,6%). U poznatom Kanadskom istraživanju prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom (Trocmé i sur., 2008.) ima znatno više nego u Hrvatskoj evidentiranih slučajeva u kojima se radi o višestrukom nasilju (58%). No, još uvijek u 42% slučajeva prijavljeno i potvrđeno nasilje nad djecom predstavlja izdvojeni događaj. To, naravno, ne znači da su ta djeca samo jednom doživjela nasilje, već samo da se događaj zbog kojeg je došlo do prijave vodi kao »izdvojeni« ili »opetovani«. Iskustva stručnjaka, kao i rezultati epidemioloških istraživanja, pokazuju da se, osim u slučajevima iznimno teškog nasilja, u pravilu nasilje trpi dulje vrijeme i da se umanjuje njegov značaj. Tako je npr. u epidemiološkom dijelu BECAN istraživanja u kojem je sudjelovalo 3 644 učenika utvrđeno da, iako je relativno velik broj djece iskazao da je protekle godine doživio neki od oblika tjelesnog zlostavljanja (24,4%), samo 8,2% djece razmišljalo je da nazove Hrabri telefon, a još manje ih je, njih 1,8%, nazvalo Hrabri telefon, iako su dobro upućeni u postojanje te linije za pomoć djeci izloženoj nasilju (Ajduković i sur., 2012.). Također, samo njih 3,1% iskazuje da je u obitelj došla policija zbog nasilja, iako je nasilnih događaja koji uključuju zlostavljanje bilo puno više. Stoga je opravdano pretpostaviti da nasilje u životu ove djece nije bio izdvojeni događaj, ali da je spremnost da se traži pomoć relativno mala. Stoga je važno razmotriti kako se može unaprijediti prikupljanje pouzdanijih podataka o ovoj značajnoj varijabli.

Podatak o mjestu na kojem se nasilje dogodilo zabilježen je u dokumentaciji za 94,8% djece, pri čemu je najčešće mjesto počinjenja (84,8%) nasilja nad djecom bila kuća ili stan u kojem dijete živi, nakon kojeg slijedi stan ili kuća drugog roditelja (7,6%) te javna mjesta (2%).

Tablica 3.

Udio pojedinih oblika nasilja nad djece prisutnih u prijavljenim događajima (N=282)

Prisutnost podatka o obliku nasilja	f	%
Podatak nije naveden u dokumentaciji	6	2,0
Podatak je naveden u dokumentaciji	276	98,0
Ukupno	282	100,0
Oblik nasilja (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Psihičko nasilje (uključujući svjedočenje nasilju)	250	73,3
Tjelesno nasilje	63	18,4
Zanemarivanje	26	7,6
Ostalo (npr. spolno i ekonomsko zlostavljanje)	2	0,5
Ukupan broj oblika nasilja za koje je postojao podatak	341	100,0

Kao što se može vidjeti iz tablice 3., najzastupljenije je psihičko nasilje (uključujući svjedočenje nasilju), zatim tjelesno nasilje, pa zanemarivanje. U zanemarivom broju su u evidencijama prisutni ostali oblici nasilja (npr. spolno i ekonomsko zlostavljanje). Podaci o specifičnim pojavnim oblicima očitovanja po pojedinim kategorijama viktimizacije djeteta prikazani su u tablicama 4., 5. i 6.

Tablica 4.

Pojavni oblici psihičkog nasilja evidentirani u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282)

Prisutnost pojava oblika psihičkog nasilja	f	%
Podatak nije naveden u dokumentaciji	4	2,1
Podatak je naveden u dokumentaciji	241	85,7
Događaj se ne odnosi na psihičko nasilje	36	12,2
Ukupno	281	100,0
Pojavni oblici psihičkog nasilja (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Svjedočenje obiteljskom nasilju	208	66,8
Zastrašivanje	45	14,4
Vrijeđanje	43	13,8
Ostalo	15	4,8
Ukupan broj pojedinačno zabilježenih pojava oblika psihičkog nasilja	311	100,0

Kod psihičkog nasilja, od evidentiranih 311 pojava oblika u najvećem broju je zastupljeno svjedočenje obiteljskom nasilju (66,8%), te u nešto manjoj mjeri zastrašivanje i

vrijeđanje. I u epidemiološkom istraživanju koje se provodilo kao dio BECAN projekta upravo su vrijeđanje (36,4%) i vikanje (38,7%) bili najčešći oblik psihičkog nasilja koji su djeca doživjela u protekloj godini. Zastrašivanje, npr. prijetnje nasiljem (3,3%), prijetnje da će dijete biti ostavljeno (4,5%) ili izbačeno iz kuće (7,1%) u prosjeku je imalo puno manju incidenciju i češće su ga doživljavali 16-godišnjaci u odnosu na mlađe dobne skupine (Ajduković i sur., 2012.).

Tablica 5.

Pojavni oblici tjelesnog nasilja evidentirani u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282)

Prisutnost pojava oblika tjelesnog nasilja	f	%
Podatak nije naveden u dokumentaciji	15	5,2
Podatak je naveden u dokumentaciji	54	19,2
Događaj se ne odnosi na tjelesno nasilje djece	213	75,6
Ukupno	282	100,0
Pojavni oblici tjelesnog nasilja (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Šamaranje	30	34,8
Guranje/udaranje nogom/ bacanje	16	18,3
Udaranje po glavi	13	14,9
Udaranje predmetom	8	9,1
Ostalo	20	22,9
Ukupan broj pojedinačno zabilježenih pojava oblika tjelesnog nasilja	87	100,0

Tjelesno nasilje nad djecom najčešće se očituje šamaranjem (34,8%), udaranjem u području glave (14,9%) ili udaranjem nogom/guranje (18,3%). I u epidemiološkom dijelu istraživanja to su među najprisutnijim oblicima tjelesnog nasilja, ali udio djece iz redovne populacije koja su ga doživjela tijekom 2010. godine je manji nego u analizi dokumentacije prijavljenih slučajeva. Tako je incidencija za šamaranja 25,3%, za udaranje u području glave 5,5%, udaranje predmetom 5,1%, a za udaranja nogom/guranje 15,3% (Ajduković i sur., 2012.). I za očekivati je da će na uzorku djece koja su evidentirana u CZSS-ima zbog nasilja u obitelji biti prisutniji različiti pojava oblici nasilja nego u općoj populaciji. U tablici 5. je više od jedne petine podataka o specifičnom obliku tjelesnog nasilja u kategoriji »ostalo«. To pokazuje da je moguće još detaljnije razraditi protokol za evidentiranje informacija o doživljenom nasilju.

Podatak o ozljedi nastaloj zbog tjelesnog nasilja nije naveden u 60,7% događaja, dok su se kod 20,1% događaja u kojima su bile prisutne ozljede najčešće javljale modrice (62,5%).

Na kraju ovog poglavlja, podatke prikazane u tablicama 3. do 5. usporedit ćemo s rezultatima najpoznatijih studija evidentiranih slučajeva nasilja nad djecom. Podaci *Cana-*

dian incidence study of reported child abuse and neglect (CIS) za 1998. godinu (Trocmé i sur., 2003.) pokazali da se 46% potvrđenih slučajeva ugroženog razvoja djece u obitelji odnosi na zanemarivanje, 22% na svjedočenje nasilju među roditeljima/partnerskom nasilju, dok je psihičko nasilje/zlostavljanje neposredno usmjereno prema djetetu bilo prisutno u 13% potvrđenih slučajeva. U 25% slučajeva radilo se o tjelesnom nasilju/zlostavljanju, a seksualno zlostavljanje bilo je prisutno u 10% slučajeva. Podaci koji su prikupljeni 10 godina kasnije (Trocmé i sur., 2008.) pokazuju određene promjene. Tako je smanjen i udio slučajeva zanemarivanja djece na 34% i udio slučajeva tjelesnog nasilja (20% slučajeva). Smanjen je i broj slučajeva seksualnog zlostavljanja (3%), ali je poraslo svjedočenje nasilju među roditeljima/partnerskom nasilju koje je bilo potvrđeno u 34% slučajeva. Psihičko nasilje bilo je prisutno u 9% slučajeva prijava.

U najcjelovitijem izvještaju službi za zaštitu djece u SAD-u *Child Maltreatment Reports*¹³, kao najprisutnije za 2007. godinu pokazalo se zanemarivanje (60%), zatim tjelesno zlostavljanje (10,8%), seksualno zlostavljanje (7,6%) te višestruko ugrožavanje (13,1%). Zanemarivanje se kontinuirano pokazuje kao najčešći oblik ugrožavanja djece u obitelji u SAD-u.

I u recentnom istraživanju provedenom u Nizozemskoj pokazalo se da je zanemarivanje najprisutniji oblik ugrožavanja djece (56% svih slučajeva) kad se kao izvor podataka koriste stručnjaci koji rade s djecom u različitim sustavima, no kad se pogledaju podaci službi za zaštitu djece, situacija je nešto drugačija. Najrjeđe je evidentirano seksualno nasilje (4%), zatim tjelesno (10,5%) i emocionalno nasilje (11%), svjedočenje nasilju među roditeljima (13,7%), te tjelesno, obrazovno i emocionalno zanemarivanje (25,4%). Zanimljivo je da je u 35,4% evidentiranih slučajeva navedeno da se radi o drugim oblicima nasilja ili da je tip ugrožavanja djeteta nepoznat (Euser i sur., 2012.).

Iako u našem istraživanju fokus nije bio na zanemarivanju, podaci MSPM-a koji se vode temeljem odredbi Obiteljskog zakona (60/2010.) iz nadležnosti CZSS-a pokazuju da je za 2010. godinu, koja je nama u fokusu, ukupno evidentiranih slučajeva nasilja prema djeci bilo 3 111, a grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i prava djece 3 339 slučajeva. Ukoliko bi zbrojili ove dvije kategorije pod nadređenim pojmom »ugrožen razvoj djece u obitelji« ili kao »zanemarivanje i zlostavljanje djece« mogli bi vidjeti da se zanemarivanje odnosi na 51,7% slučajeva. Nažalost, podaci koji bi ukazivali na specifične pojavne oblike zlostavljanja, odnosno nasilja nad djecom (psihičko, tjelesno ili/i seksualno te svjedočenje obiteljskom nasilju) ili zanemarivanja (tjelesno, obrazovno, zdravstveno i ostalo), ne evidentiraju se u zatečenim bazama podataka MSPM-a.

---

¹³ Godišnji *Child Maltreatment Reports* mogu se naći na mrežnoj stranici: http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/stats_research/index.htm#can.

OBILJEŽJA DJECE ŽRTAVA NASILJA U OBITELJI

U ovom djelu rezultata slijedi prikaz pojedinih obilježja djece žrtava nasilja u obitelji (N=310).

Tablica 6.

Učestalost pojavljivanja problema vezanih uz obrazovanje djeteta u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=310)

Prisutnost problema vezanih uz obrazovanje	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	5	1,8
Podatak nije naveden u dokumentaciji	140	45,3
Nisu prisutni problemi	88	28,3
Prisutni su problemi	76	24,6
Ukupno	310	100,0
Problemi vezani uz obrazovanje (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Poteškoće u učenju (npr. disleksija, disgrafija, ADHD)	51	52,0
Pohađanje nastave po prilagođenom programu	32	32,7
Neredovito pohađanje škole	14	14,3
Ostalo (npr. loš školski uspjeh)	1	1,0
Ukupan broj pojedinačno prisutnih problema vezanih uz obrazovanje	98	100,0

Kao što je vidljivo iz tablice 6., za ukupno 47% djece podatak o problemima vezanim uz obrazovanje djeteta nije bio naveden u dokumentaciji. Za preostalih 53% djece postoji evidentiran podatak o prisutnosti problema vezanih uz obrazovanje, pri čemu su navedeni problemi bili prisutni kod ukupno 24,6% djece (njih 76 od 310). Kod te djece evidentirano je 98 pojedinačno prisutnih problema. Najzastupljeniji pojavni oblici očitovanja problema odnose se na poteškoće u učenju (52%), poput disleksije, disgrafije, poremećaja hiperaktivnosti, zatim pohađanje nastave po prilagođenom programu (32,6%), te neredovito pohađanje škole (14,2%).

Tablica 7.

Učestalost pojavljivanja problema u ponašanju djeteta u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=310)

Prisutnost problema u ponašanju djeteta	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	1	0,7
Podatak nije naveden u dokumentaciji	178	57,4
Nisu prisutni problemi	74	23,9
Prisutni su problemi	56	17,9
Ukupno	310	100,0

Nastavak tablice 7.

Problemi u ponašanju djeteta (<i>Mogućnost višestrukih odgovora</i>)	f	%
Problemi u školi (odbijanje odlaska u školu, izostajanje iz škole...)	42	42,8
Problemi kod kuće (agresivno ponašanje, neposlušnost...)	20	20,4
Nasilje prema vršnjacima	11	11,2
Nasilno ponašanje	11	11,2
Samoozljeđivanje	5	5,1
Ostalo (npr. uključenost u delinkventno ponašanje...)	8	8,1
Ukupan broj pojedinačno prisutnih problema u ponašanju	97	100,0

Podaci u tablici 7. pokazuju da za 58,1% djece nisu zabilježeni podaci o problemima u njihovom ponašanju. Od 41,9% djece za koju postoji podatak njih 23,9% ne očituje, a 17,9% očituje probleme u ponašanju. Kod djece kod koje su prisutni problemi u ponašanju identificirano je ukupno 98 pojedinačnih problema, pri čemu su najviše prisutni problemi u ponašanju koji se manifestiraju u školi (odbijanje odlaska u školu i neopravdano izostajanje iz škole) (42,8%), zatim problemi koji se manifestiraju kod kuće (agresivno ponašanje prema ukućanima, neposlušnost) (20,4%). Slijedi nasilno ponašanje prema vršnjacima koje je kod one djece koja su i sama žrtve nasilja u obitelji, uočeno u 11,5%. Što se tiče vršnjačkog nasilja, u epidemiološkom dijelu BECAN projekta utvrđeno je da je i doživljeno i počinjeno nasilja u vršnjačkim odnosima značajno povezano sa svim oblicima doživljenog nasilja u obitelji (Sušac, Rimac i Ajduković, 2012.).

Tablica 8.

Učestalost pojavljivanja problema vezanih uz zdravstveno stanje djeteta u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=310)

Prisutnost podataka o zdravstvenom statusu djeteta	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	3	1
Podatak nije naveden u dokumentaciji	182	58,6
Nisu prisutni problemi	83	26,7
Prisutni su problemi	43	13,7
Ukupno	310	100,0
Zdravstveni status djeteta (<i>Mogućnost višestrukih odgovora</i>)	f	%
Tjelesno oštećenje ili bolest (npr. nasljedne bolesti, autizam...)	24	39,3
Narušeno kognitivno funkcioniranje	17	27,8
Problemi mentalnog zdravlja (npr. psihički poremećaji...)	13	21,3
Oštećenje vida, sluha, govora	6	9,8
Ostalo (npr. kronične bolesti, česte hospitalizacije...)	1	1,6
Ukupan broj pojedinačno prisutnih zdravstvenih poteškoća	61	100,0

Kod 13,7% djece u čijoj dokumentaciji je evidentirano da imaju zdravstvene probleme, najučestalija su tjelesna oštećenja i bolesti te poteškoće u kognitivnom funkcioniranju (tablica 8.). Što se tiče tjelesnog oštećenja ili bolesti, po svemu sudeći, radi se o čimbenicima rizika, te se toj djeci treba posvetiti dodatna pozornost.

Narušeno kognitivno funkcioniranje, problemi s mentalnim zdravljem i problemi u ponašanju su u brojnim istraživanjima prepoznati kao posljedice nasilja. U CIS 2008. istraživanju (Trocmé i sur., 2008.) pokazalo se da 54% djece kod koje je potvrđeno nasilje ne očituje probleme, ali da ostalih 46% očituje barem jedan problem. Pri tome su, kao i kod nas, najprisutnije poteškoće u obrazovanju (23%), zatim depresivnost i povlačenje (19%), agresivnost (13%), problemi s privrženosti (14%). Istraživanje koje je provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama na 5 483 djece koja su bila u sustavu socijalne skrbi zbog zlostavljanja, a evidentirana su tijekom opsežnog longitudinalnog istraživanja *National Study of Child and Adolescent Well-Being* (NSCAW) pokazalo je da 1/3 te djece ima kliničku razinu problema u ponašanju (Simmel, 2011.).

U najrecentnijoj knjizi o nasilju nad djecom i među djecom u nas detaljno su i pregledno opisane različite emocionalne, kognitivne, socijalne i ponašajne posljedice izloženosti različitim oblicima nasilja i zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012.: 133-138). Polazeći od tih spoznaja, kao i podataka iz analize slučajeva CZSS-a koja pokazuju da najmanje 24,6% djece ima poteškoće vezane uz obrazovanje, 17,9% očituje probleme u ponašanju, a 13,7% zdravstvene probleme uključujući poteškoće mentalnog zdravlja, nužno je toj djeci pružiti odgovarajuće oblike psihološke pomoći kako bi nadvladali ove poteškoće.

Tablica 9.

Podaci o prethodnom iskustvu s nasiljem djece u dokumentaciji analiziranih prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=310)

Prisutnost prethodnog iskustva s nasiljem	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	3	0,9
Podatak nije naveden u dokumentaciji	142	45,8
Nije prisutno	54	17,3
Prisutno je	111	36,0
Ukupno	310	100,0

Značajan pokazatelj uspješnosti društva i nadležnih institucija da zaštiti dijete i važan za procjenu potreba djeteta i obitelji za pojačanim intervencijama je podatak o prethodnom iskustvu djeteta s nasiljem u obitelji. U tablici 9. možemo vidjeti da za 46,7% djece nije moguće iz dokumentacije utvrditi je li dijete bilo prethodno izloženo nasilju u obitelji ili nije. S obzirom da je to iznimno važan podatak, iznenađuje da se ne evidentira. No, ono što

je zabrinjavajuće jest da je značajan udio djece već bio izložen nasilju u obitelji koje je bilo prijavljeno (36%). Opravdano je postaviti pitanje efikasnosti našeg sustava u zaštiti djece od ponovljenog nasilja. No, pitanje kako sustav štiti dijete značajno je i za druge zemlje. Tako se npr. u studiji incidencije nasilja nad djecom u Kanadi (Trocmé i sur., 2008.) pokazalo da je u 48% slučajeva dijete bilo ranije evidentirano zbog sumnje da je izloženo nasilju, a u 51% slučajeva nije. No, za razliku od Hrvatske, kod njih se samo za 1% slučajeva ne raspolože s informacijom o prethodnoj prijavi.

OBILJEŽJA POČINITELJA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

Provjernom listom o obilježjima prijavljenih slučajeva prikupljeni su sljedeći podaci o 426 počinitelja: socio-demografska obilježja, zdravstveno stanje, povijest viktimizacije i povijest nasilnog ponašanja.

Tablica 10.

Socio-demografska obilježja počinitelja zabilježena u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=426)

Obilježja počinitelja		f	%
Spol	Muški	336	78,8
	Ženski	86	21,2
	Ukupno	426	100,0
Odnos s djetetom	Otac	279	65,4
	Majka	76	17,8
	Očuh	18	4,2
	Brat/sestra	13	3,0
	Djed/baka	13	3,0
	Ostalo (npr. drugi krvni rođaci, udomitelj...)	19	4,4
	Ukupno	426	100,0
	Bračni status	Oženjen/udata	252
Izvanbračna zajednica		68	15,9
Rastavljen/a		26	6,1
Razveden/a		35	8,2
Udovac/ica		6	1,3
Samac		7	1,6
Ostalo (npr. brakorazvodni postupak)		4	1,0
Podatak nije naveden u dokumentaciji		23	5,4
Nedostaje podatak u protokolu analize		6	1,4
Ukupno		426	100,0

Nastavak tablice 10.

Obilježja počinitelja		f	%
Stupanj obrazovanja	Nezavršena osnovna škola	30	6,9
	Završena osnovna škola	82	19,3
	Srednja škola	128	30,0
	Viša škola	7	1,7
	Fakultet	15	3,5
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	158	37,2
	Nedostaje podatak u protokolu analize	6	1,4
	Ukupno	426	100,0
Radni status	Zaposlen	153	35,9
	Nezaposlen	142	33,3
	Umirovljen	52	12,2
	Ostalo (honorarni rad...)	5	1,3
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	66	15,4
	Nedostaje podatak u protokolu analize	8	1,9
	Ukupno	426	100,0

Podaci o spolu počinitelja i odnosu s djetetom zabilježeni su u svim analiziranim događajima. Iz podataka se vidi da su znatno više zastupljeni počinitelji muškog spola (78,8%) nego počinitelji ženskog spola (21,2%). Veći je udio očeva kao počinitelja (65,4%) u odnosu na majke (17,8%) ili u odnosu na preostale članove obitelji čija je zastupljenost manja od 5%.

Za razliku od ovoga, podaci epidemiološkog dijela istraživanja pokazali su da su majke i očevi podjednako često navedeni kao počinitelji nasilja. Također, velik broj braće i sestara naveden je kao počinitelj težih nasilnih ponašanja koja se mogu okarakterizirati kao zlostavljanje (Ajduković i sur., 2012.). Ovaj raskorak između nalaza epidemiološkog istraživanja i analize evidentiranih slučajeva nasilja pobuđuje pozornost. Je li sustav pristran kad se radi o majkama počiniteljicama nasilja nad djecom pa se to nasilje rjeđe evidentira? Iz kojih razloga se nasilje braće i sestara manje prijavljuje nego što je prisutno u populaciji? Ova, kao i neka druga pitanja koja proizlaze iz usporedbe analize prijavljenih događaja i nalaza epidemiološkog istraživanja, a odnose se na rodne i srodničke aspekte nasilja u obitelji zahtijevaju dodatne analize i kvalitativna istraživanja.

I u poznatim studijama incidencije zlostavljanja i zanemarivanje djece u SAD-u (Sedlak i sur., 2010.) pokazalo se da su žene (68%) nešto više počiniteljice prijavljenog i prepoznatog zlostavljanja u odnosu na muškarce (48%). Treba uočiti da su neka djeca bila izložena nasilju i muškaraca i žena. Kod djece koju su zlostavljali roditelji majke su češći počinitelji zlostavljanja (75%) nego očevi (43%). Ove razlike mogu se objasniti s barem

dvije okolnostima – u SAD-u je znatno veći broj jednoroditeljskih obitelji u kojima djeca žive s majkama. S druge strane, u našem istraživanju je više od polovice uzorka djece bilo uključeno u analizu zbog svjedočenja nasilju među odraslim članovima obitelji u kojem su muškarci znatno češće počinitelji. U kasnijim analizama bit će uspoređene razlike u obilježjima počinitelja s obzirom na to je li dijete bilo izravna žrtva nasilju ili je svjedočilo nasilju, no to je tema drugog rada.

Najveći broj počinitelja je u braku ili izvanbračnoj zajednici (74%). Podaci o stupnju obrazovanja i radnom statusu nisu evidentirani za sve počinitelje, štoviše informacija o stupnju obrazovanja počinitelja u najvećem udjelu nije dostupna iz dokumentacije. Kod počinitelja za koje postoje podaci o razini obrazovanja u dokumentaciji, najviše ih ima završenu srednju školu (30%). Po pitanju radnog statusa počinitelja, podjednak je udio nezaposlenih (33,3%) i zaposlenih (35,9%). Naglašavamo da je udio nezaposlenih među počiniteljima značajno veći nego što bi bilo očekivati za parametre zaposlenosti njima odgovarajuće dobne skupine. I već spomenuto NIS-4 istraživanje u SAD-u pokazalo je da djeca nezaposlenih roditelja imaju 2 do 3 puta veći rizik za zlostavljanje (Sedlak i sur., 2010.).

Tablica 11.

Učestalost problema vezanih uz zdravstveno stanje počinitelja evidentiranih u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=426)

Prisutnost podatka o zdravstvenom stanju počinitelja	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	11	2,6
Podatak nije naveden u dokumentaciji	332	78,0
Nisu prisutne teškoće	19	4,4
Prisutne su teškoće	64	15,0
Ukupno	426	100,0
Zdravstveno stanje počinitelja (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Problemi mentalnog zdravlja (dijagnosticirani psihički poremećaji)	56	77,7
Tjelesno oštećenje ili bolest	11	15,2
Narušeno kognitivno funkcioniranje	5	6,9
Ukupan broj pojedinačno prisutnih zdravstvenih poteškoća	72	100,0

Podaci pokazuju kako samo za 19,4% počinitelja postoji zabilježen podatak o njihovom zdravstvenom statusu, pri čemu su najčešće zabilježeni problemi mentalnog zdravlja.

Tablica 12.

Učestalost povijesti zloupotrebe psihoaktivnih tvari počinitelja evidentirana u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=426)

Prisutnost podatka o povijesti zloupotrebe psihoaktivnih tvari	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	7	1,6
Podatak nije naveden u dokumentaciji	226	53,0
Nisu prisutne teškoće	14	3,4
Prisutne su teškoće	179	42,0
Ukupno	426	100,0
Povijest zloupotrebe psihoaktivnih tvari <i>(Mogućnost višestrukih odgovora)</i>	f	%
Zloupotreba alkohola	175	95,6
Zloupotreba droga	8	4,3
Ukupan broj pojedinačno prisutnih poteškoća vezanih za zloupotrebu psihoaktivnih tvari	183	100

Podatak o povijesti zloupotreba psihoaktivnih tvari počinitelja evidentiran je za njih 45,4%. U pravilu se radi o zloupotrebi alkohola. Istraživanja provedena na poznatim ili/i prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom pokazala su da su alkoholizam i poteškoće mentalnog zdravlja roditelja značajan čimbenik nasilja nad djecom i to pogotovo emocionalnog zlostavljanja (Sedlak i sur., 2010.).

Tablica 13.

Učestalost povijesti viktimizacije počinitelja evidentirana u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=426)

Prisutnost povijesti viktimizacije počinitelja	f	%
Podatak nije naveden u dokumentaciji	377	88,6
Nedostaje podatak u provjernoj listi	5	1,3
Nije prisutna povijest viktimizacije	21	5,0
Prisutna je povijest viktimizacije	22	5,1
Ukupno	426	100,0

Iako je dobro poznato i empirijski potvrđeno da je izloženost nasilju u djetinjstvu značajan čimbenik rizika za nasilje u odrasloj dobi (Pećnik, 2003.), za samo 10,1% počinitelja evidentiran je podatak o njegovoj povijesti viktimizacije. Od toga, za njih 5,1% postoje podaci o ranijoj viktimizaciji.

Tablica 14.

Pojavni oblici povijesti sličnih optužbi počinitelja evidentirani u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=426)

Prisutnost podatka o povijesti sličnih optužbi	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	12	2,8
Nije navedeno u dokumentaciji	183	38,0
Počinitelj nije prethodno prijavljivan zbog nasilja	69	16,2
Počinitelj je prethodno prijavljivan zbog nasilja	162	38,0
Ukupno	426	100,0
Pojavni oblici prethodno počinjenog nasilnog ponašanja <i>(Mogućnost višestrukih odgovora)</i>	f	%
Tjelesno nasilje nad odraslom osobom	95	27,2
Psihičko nasilje nad odraslom osobom	89	25,5
Psihičko nasilje nad djetetom	82	23,4
Zanemarivanje djeteta	34	9,7
Tjelesno nasilje nad djetetom	32	9,1
Ostalo (npr. spolno zlostavljanje, uključenost u kriminalno ponašanje...)	17	4,8
Ukupan broj pojedinačno prisutnih pojava oblika nasilnog ponašanja	349	100,0

Kod značajnog broja počinitelja evidentirana je povijest sličnih optužbi počinitelja (38%). Kao što se može vidjeti, to je gotovo identično udjelu djece (36%) koja su i ranije bila evidentirana zbog izloženosti nasilju (tablica 9.). Kod tih 38% počinitelja koji su bili prethodno prijavljeni zbog nasilja evidentirano je ukupno 349 prijava i to najčešće za tjelesno (27,2%) i psihičko (25,5%) nasilje odrasle osobe, a zatim psihičko nasilje nad djetetom (23,4%). Zanimarivanje i tjelesno nasilje bilo je prisutno u nešto više od 9% slučajeva prethodnih prijava. Podaci u tablici 15. također pokazuju da je svaki od prethodno evidentiranih počinitelja u prosjeku prethodno počinio 2,15 prijavljenih nasilnih djela.

Kao što se može uočiti, podaci o počiniteljima slabo su dokumentirani. S obzirom da se radi o obilježjima koja su se pokazala značajna kao čimbenici rizika za nasilje kako u širim razmjerima (WHO i ISPCAN, 2006.) tako i u epidemiološkom istraživanju u RH (Rajter i sur., 2011.), potrebno je osigurati sustav pouzdanog praćenja ovih podataka.

OBILJEŽJA OBITELJSKOG OKRUŽENJA DJECE ŽRTAVA NASILJA U OBITELJI

Ovaj dio rezultata sadrži prikaz obilježja obiteljskog okruženja i kućanstva u kojem dijete živi (N=282).

Tablica 15.

Obilježja obitelji i kućanstva evidentirana u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282)

Obilježja obitelji i kućanstva		f	%
Bračni status roditelja	Roditelji su u braku	207	73,3
	Roditelji su razvedeni ili rastavljeni	50	17,8
	Jednoroditeljska obitelj	14	4,8
	Ostalo (npr. roditelji trenutno ne žive zajedno)	2	0,8
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	8	3,0
	Nedostaje podatak u provjernoj listi	2	0,8
	Ukupno	282	100,0
Broj članova kućanstva	Dva	34	11,9
	Tri	61	21,7
	Četiri	60	21,3
	Pet	39	13,8
	Šest	17	6,0
	Sedam i više	18	6,6
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	52	18,3
	Nedostaje podatak u provjernoj listi	1	0,4
Ukupno	282	100,0	
Prihod kućanstva	Vrlo nizak	52	18,5
	Nizak	39	13,7
	Prosječan	28	9,8
	Visok	7	2,3
	Vrlo visok	11	3,8
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	147	52,0
	Ukupno	282	100,0
Adekvatnost uvjeta stanovanja	Nisu adekvatni	31	10,8
	Adekvatni su	108	38,2
	Podatak nije naveden u dokumentaciji	142	50,1
	Nedostaje podatak u provjernoj listi	2	0,9
	Ukupno	282	100,0

Deskriptivne podatke koji se odnose na obilježja kućanstva u kojem živi dijete koje je žrtva nasilja treba interpretirati s oprezom jer podaci o specifičnim obilježjima u većem broju događaja nisu evidentirani. Na temelju prikupljenih podataka dostupnih u dokumentaciji, vidi se da se nasilje nad djecom u nešto većem postotku javlja u tročlanim i četveročlanim

obiteljima (oko 43%), a da su roditelji djeteta u najvećem postotku u braku (73,3%). Podatak o materijalnim prilikama obitelji nije jednoznačno definiran i pohranjen u dokumentaciji, stoga je za oko 50% obitelj taj podatak nedostupan. Ipak, možemo uočiti da se nasilje više pojavljuje u kućanstvima koja imaju adekvatne uvjete stanovanja, ali vrlo niske ili niže prihode.

Tablica 16.

Ostali oblici nasilja u obitelji evidentirani u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282)

Prisutnost podatka o ostalim oblicima nasilja u obitelji	f	%
Nedostaje podatak u provjernoj listi	8	3,0
Podatak nije naveden u dokumentaciji	105	37,2
Nisu bili prisutni	32	11,4
Prisutni su	137	48,4
Ukupno	282	100,0
Oblici nasilja u obitelji (Mogućnost višestrukih odgovora)	f	%
Partnersko nasilje	124	87,1
Nasilje nad starijim osobama	6	3,9
Nasilje među vršnjacima/bračom	2	1,3
Ostalo	10	7,8
Ukupan broj pojedinačno prisutnih pojavnih oblika nasilnog ponašanja	142	100,0

Važno obilježje obiteljskog okruženja je i prisutnost ostalih oblika nasilja u obitelji. Ovaj podatak bio je evidentiran za 59,8% obitelji, pri čemu je kod 11,4% obitelji evidentirano da nije bilo ostalih oblika nasilja u obitelji, a u 48,4% da ih je bilo. Pri tome se najviše izdvaja partnersko nasilje. To ne iznenađuje s obzirom da je u strukturi našeg uzorka bilo 63% djece koja su bila svjedoci partnerskog nasilja (tablica 17).

POSTUPANJE SUDA U PRIJAVLJENIM DOGAĐAJIMA NASILJA NAD DJECOM U OBITELJI

Analiza dokumentacije pokazala je da je od 368 prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u 73% njih pokrenut sudski postupak protiv počinitelja, u 26% nije. Za 1% događaja taj se podatak nije moglo utvrditi iz dokumentacije. Počinjeno djelo na kojem se temelji prijava nasilja (N=249) u 87% događaja bilo je kvalificirano kao prekršaj, u 10% kao kazneno djelo. Za 3% događaja to se nije moglo utvrditi iz dokumentacije. S obzirom da su u uzorak ušli prijavljeni događaji bez obzira jesu li potvrđeni, odbačeni ili je postupak u tijeku, ne iznenađuje da je samo za 140 prijavljenih događaja (57%) bila donesena sudska presuda.

Od ukupnog broja sudskih presuda (N=140), počinitelj je u 92% događaja proglašen krivim, a u 8% nije. Kao što se može vidjeti iz tablice 17., najčešće su izrečene uvjetne kazne zatvora i za kaznena i za prekršajna djela.

Tablica 17.

Vrsta izrečenih sankcija s obzirom na vrstu počinjenog djela

Vrsta izrečene sankcije	Vrsta djela			
	Prekršaj		Kazneno djelo	
	f	%	f	%
Uvjetna kazna zatvora	58	50,8	8	61,5
Bezuvjetna kazna zatvora	22	19,2	3	23,0
Novčana kazna	30	26,3	0	0,0
Ostalo	4	3,5	2	15,3
Ukupno	114	100,0	13	100,0

Zaštitne mjere izrečene su za 46 počinitelja i to najčešće obavezno liječenje od ovisnosti (46%), zabrana približavanja žrtvi nasilja (22%), obavezni psihosocijalni tretman (15%), udaljenje iz stana ili kuće (10%), zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe (5%) i oduzimanje predmeta (3%). Ono što zabrinjava je da provođenje zaštitnih mjera obaveznog liječenja od ovisnosti i obaveznog psihosocijalnog tretmana nije sustavno riješeno te da mnogi kojima su izrečene ili ih nemaju gdje provesti (npr. psihosocijalni tretman) ili se provođenje ne provodi po jasnom i evaluiranom protokolu (liječenja od ovisnosti)¹⁴.

U skladu s tablicom 15. koja je ukazala na visoki recidivizam, ne iznenađuje da je 27,4% počinitelja već bilo prekršajno ili kazneno (4,8%) kažnjavano. To pokazuje da uobičajena struktura mjera u kojoj je najčešća uvjetna kazna zatvora ne pridonosi promjeni ponašanja.

Tablica 18.

Prekršajna i kaznena odgovornost počinitelja nasilja prije prijavljenog događaja

Prethodno kažnjavanje zbog nasilja u obitelji		f	%
Prekršajno kažnjavanje	Da	113	27,3
	Ne	115	27,8
	Nije moguće utvrditi	185	44,7
	Ukupno	413	100,0

¹⁴ Ovim problemima bio je posvećen znanstveni skup »Psihijatrijsko-pravni aspekt nasilničkog ponašanja« koji je održan 15. studenog 2012. u organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče, Hrvatskog društva za forenzičnu psihijatriju Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatskog društva za psihijatriju i pravo povodom 133. obljetnica Bolnice »Vrapče«.

Nastavak tablice 18.

Kazneno kažnjavanje	Da	20	4,8
	Ne	157	38,0
	Nije moguće utvrditi	236	57,1
	Ukupno	413	100,0

Tablica 19.

Prekršajna i kaznena odgovornost počinitelja nasilja nakon prijavljenog događaja

Ponovljeno kažnjavanje zbog nasilja u obitelji		f	%
Prekršajno kažnjavanje	Da	35	8,4
	Ne	144	34,8
	Nije moguće utvrditi	234	56,6
	Ukupno	413	100,0
Kazneno kažnjavanje	Da	10	2,4
	Ne	148	35,8
	Nije moguće utvrditi	255	61,7
	Ukupno	413	100,0

I nakon prijavljenog događaja koji je ušao u našu analizu, kod čak 8,5% počinitelja evidentirano je ponovljeno prekršajno djelo nasilja u obitelji, a kod njih 2,4% ponovljeno kazneno djelo. Ovi podaci odnose se na ograničeno vremenskom razdoblje koje je kraće od godine dana. Konkretno, bez obzira da li se događaj koji je ušao u analizu dogodio u siječnju ili studenom, evidentirani su podaci o recidivizmu samo za tu kalendarsku godinu. Stoga se može očekivati da bi podaci o recidivizmu da su se pratili za svaku prijavu 12 mjeseci bili veći. Neovisno o ovom ograničenju, podaci navedeni u tablicama 14., 18. i 19. jasno pokazuju da sustav prekršajnih i kaznenih mjera izrečenih počinitelju ne štiti dovoljno djecu od izloženosti nasilja u obitelji. Zbog toga je važno vidjeti što poduzima sustav socijalne skrbi u zaštiti djece.

IZREČENE MJERE OBITELJSKO-PRAVNE ZAŠTITE I USLUGE SOCIJALNE SKRBI

Kao što se može vidjeti u tablici 20., od mjera obiteljsko-pravne zaštite koje se izriču u 70,7% događaja, u podjednakom broju izriče se upozorenje roditeljima na pogreške i propuste u odgoju i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

Tablica 20.

Pojavnost izricanja mjera obiteljsko-pravne zaštite evidentiranih u dokumentaciji prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji (N=282)

Izricanje mjera obiteljsko-pravne zaštite	f	%
Nisu izrečene	176	29,2
Izrečene su	425	70,7
Ukupno	601	100,0
Oblik izrečenih mjera obiteljsko-pravne zaštite <i>(Mogućnost višestrukih odgovora)</i>	f	%
Upozorenje roditelja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta	87	49,4
Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi	84	47,7
Imenovanje posebnog skrbnika	5	2,8
Ukupan broj pojedinačno izrečenih mjera obiteljsko-pravne zaštite	176	100,0

Što se tiče ostalih oblika pomoći koji je ponudio CZSS, to je najčešće ponuda smještaja u sklonište (29,9%), zatim savjetovanje u CZSS-u (25,2%) ili izvan CZSS-a (20,6%) (tablica 22.). Kao što se može vidjeti, to su mjere koje su primjerene odraslim žrtvama nasilja u obitelji, a oblici koji bi bili specifično primjereni djeci očito se ne evidentiraju ili ne provode. S obzirom da je strategija uzorkovanja obuhvatila i djecu koja su bila izravne žrtve nasilja (42,5%) i onu koja su svjedočila nasilju (57,5%), bilo bi potrebno u nekom od sljedećih radova napraviti dodatnu analizu postoje li razlike u poduzimanim intervencijama ovisno o načinu viktimizacije.

Tablica 21.

Oblici pomoći koje je predložio centar za socijalnu skrb

Oblici pomoći <i>(Mogućnost višestrukih odgovora)</i>	f	%
Ponuda smještaja u sklonište	129	29,8
Savjetovanje (provodio CZSS)	109	25,2
Upućivanje u savjetovalište izvan CZSS-a	89	20,6
Upućivanje drugim stručnjacima	47	10,8
Posredovanje kod ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu pomoć	30	6,9
Ostali oblici pomoći	28	6,4
Ukupno	432	100,0

ZAVRŠNA RASPRAVA

Analiza dokumentacije prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u centrima za socijalnu skrb kao institucijama kojoj sva nadležna tijela i građani trebaju prijaviti sumnju

i saznanja o nasilju nad djecom omogućila je da se dobije bolji uvid u to koje informacije se prikupljaju, a koje ne. Usporedba podataka koje prikuplja CZSS sa Smjernicama za evidentiranje i praćenje zlostavljanja djece (ChildONEurope, 2009.; Ajduković, Ogresta i Rimac, 2012.), ali i s Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja evidencije i dokumentacije (79/2008.), upućuje da se u CZSS-ima sustavno ne evidentira niz značajnih podataka. Kad se radi o obilježjima počinitelja, u dokumentaciji se ne evidentira sustavno: stupanj obrazovanja počinitelja, zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci, zdravstveni status, materijalni status, doživljeno zlostavljanje u djetinjstvu, prethodne prijave za slično djelo (za 35% do 90% počinitelja za to ne postoje podaci). U epidemiološkom dijelu BECAN projekta kao i mnogim drugim istraživanjima ove okolnosti pokazale su se kao značajni čimbenici rizika za sve oblike nasilja kojima su izložena djeca i kao značajan putokaz u planiranju intervencija (Rajter i sur., 2011.). Ni neka značajna obilježja djece izložene nasilju ne evidentiraju se sustavno u dokumentaciji: poteškoće vezane uz obrazovanje, poteškoće zdravlja uključujući mentalno zdravlje, problemi u ponašanju, prethodno zlostavljanje (za 45% do 60% djece žrtava za to ne postoje podaci). U epidemiološkom dijelu BECAN projekta pokazalo se da je slabiji školski uspjeh te doživljaj roditelja o problemima u ponašanju djeteta značajan čimbenik rizika za sve ili neke oblike nasilja kojima su izložena djeca (Rajter i sur., 2011.). Uz to, navedeni problemi mogu biti i posljedice nasilja nad djecom te o njima treba voditi računa pri planiranju programa i intervencija usmjerenih prema djetetu žrtvi.

Sadržajna analiza dokumentacije, odnosno neke evidentirane činjenice također su omogućile neke vrlo korisne uvide o djelotvornost sustava zaštite djece od nasilja. Ovdje ćemo spomenuti samo dva.

Tako je npr. analiza dokumentacije pokazala da je od 368 prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji u 73% slučajeva pokrenut sudski postupak protiv počinitelja, u 26% nije. Opravdano je pitanje o čemu se to radi. Radi li se o nedovoljno dobro razvijenim mehanizmima sustava, odnosno nespremnosti stručnjaka da i blaže oblike nasilja prate i dobro dokumentiraju i procesuiraju ili se radi o prijavama koje imaju elemente manipulacije djecom u slučajevima partnerskih sukoba? Ovo istraživanje ne može na to dati odgovor. No kako se radi o vrlo značajnim pitanjima, trebali bi u Hrvatskoj uvesti redovna produbljena istraživanja prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom po analogiji na kanadska istraživanja poznate kao *Canadian incidence study of reported child abuse and neglect* (Trocmé i sur., 2008.). Kao što je opisano (Ajduković, Ogresta i Rimac, 2012.), u takvim istraživanjima stručnjaci u sustavu socijalne skrbi, periodično (npr. svakih 3 ili 5 godina) na jednostavnim obrascima navode za svaku prijavu u nekom kraćem razdoblju (npr. tri točno određena mjeseca u godini) podatke koji se inače ne vode kao dio redovitih statističkih izvješća, ali omogućavaju odgovore na ova i slična značajna pitanja.

Vrlo je značajan podatak da je kod 35% djece u uzorku bilo evidentirano prethodno zlostavljanje. To odgovara podatku i da 39,6% počinitelja ima povijest sličnih optužbi. Što nam to govori o djelotvornosti sustava zaštite? Odgovor je vrlo jednostavan – sustav ne štiti dovoljno djecu od ponovljenog nasilja, odnosno nije djelotvoran u zaustavljanju nasilja kad je ono već prepoznato. Pod tim vidom je opravdano pitanje koje intervencije bi trebalo

pratiti. Polazeći od Smjernica za evidentiranje i praćenje zlostavljanja djece (ChildONEurope, 2009.), potrebno je pratiti ne samo sudske mjere protiv počinitelja (aktivnosti pravosuđa), već i socijalno-zaštitne mjere za žrtvu te dostupnost i djelotvornost tretmana žrtve i počinitelja, te obitelji kao sustava.

Kao što je već i spomenuto, potrebno je provesti dodatne analize koje bi omogućile da se vide neke specifičnosti od značaja za djecu izloženu nasilju u obitelji ovisno o načinu viktimizacije te ovisno o tome radi li se o prvom ili ponovljenom prijavljenom nasilnom događaju.

Što nam pokazuju podaci o intervencijama? Mjere koje se evidentiraju kao pomoć koju prima dijete žrtva dosta su općenite i više su usmjerene na potrebe majke kao npr. ponuda smještaja u sklonište (slučajevi djece koja su svjedoci nasilja u obitelji) te nisu dovoljno specificirane. Npr. najčešće se navodi savjetovanje u i izvan CZSS-a kao oblik pomoći. No savjetovanje je zapravo nestandardizirana aktivnost CZSS-a usmjerena prema djetetu žrtvi ili/i ostalim viktimiziranim članovima obitelji. Nema nikakvih naznaka o korištenju sustavnih i evaluiranih tretmanskih programa koji bi trebali ne samo olakšati psihološke posljedice doživljenog nasilja već i dovesti do promjene obiteljskog sustava i počinitelja.

Što bi bilo potrebno?

- Proširiti raspon tretmanskih intervencija koje su dostupne žrtvama, počiniteljima i članovima obitelji.
- Pažljivo razraditi sustav stručne skrbi o potrebama djece koja svjedoče nasilju u obitelji i djece koja su izravne žrtve nasilja (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2011. do 2016., 2011.).
- Dekonstruirati pojam savjetovanje«. Što ono zapravo znači kao česta intervencija CZSS-a? Radi li se o jednokratnom »savjetodavnom razgovoru« ili se radi o procesu savjetovanja koji se rukovodi potrebama i procjenama problema korisnika? Može li se staviti znak jednakosti između savjetovanja i psihološkog tretmana djeci i mladima traumatiziranim nasiljem u obitelji? Tko i gdje može provoditi takav tretman?
- S obzirom na značajan broj djece koja su u sustavu socijalne skrbi zbog svjedočenja nasilju, potrebno je voditi računa da se za ovu populaciju razradi sustav stručne skrbi kako njihove potrebe ne bi ostale »prekrivene« potrebama odraslih žrtava, u pravilu majki.

Nedvojbeno je da je potrebno temeljito razmotriti mogućnosti unapređenja načina vođenja i sadržaja dokumentacije koji treba biti primjereniji specifičnim potrebama djece žrtava nasilja u obitelji.

ZAKLJUČAK

Podaci prikazani u ovom radu, kao i suvremeni pristup prikupljanju i praćenju nasilja nad djecom (ChildOnEurope, 2007.; ChildOnEurope, 2009.; Ajduković, Ogresta i Rimac, 2012.), pokazuju da je nužno pristupiti izradi kvalitetnog sustava vođenja dokumentacije u CZSS-

ima. Uspostava kvalitetnog informacijskog sustava o nasilju nad djecom ima dva temeljna koraka (ChildOnEurope, 2007):

- konceptualizaciju pojave i procesa prikupljanja i elaboracije relevantnih informacija
- definiranje jasnih ciljeva zbog kojih je važno voditi složenu dokumentaciju (npr. procjenu pojedinog slučaja, praćenje i nadziranje postupanja, praćenje promjena u pojavi).

Polazeći od pretpostavki uspostave kvalitetnog informacijskog sustava te temeljem uvida u postojeću dokumentaciju CZSS-a, nedvojbeno je da je potrebno u području nasilja nad djecom:

1. Jasno definirati i operacionalizirati ponašajnim kategorijama pojmove iz postojećeg zakonodavstva kao što su »nasilje«, »zlostavljanje« i »zanemarivanje djece«.
2. Razviti sustav vođenja podataka i praćenja koji je usmjeren na dijete. U tu svrhu, trebalo bi izraditi obaveznu listu podataka koje se trebaju ispuniti pri svakoj prijavi nasilja nad djecom.
3. Unaprijediti vrstu podataka koji se prikupljaju u svim slučajevima potvrđenog nasilja nad djecom kako bi se mogli bolje pratiti negativni učinci doživljenog nasilja te djelotvornost dobivene stručne pomoći pri njihovom smanjivanju, odnosno uklanjanju. U tome dobar temelj i putokaz mogu biti tzv. instrumenti socijalnog rada koji su izrađeni za potrebe planiranja, provođenja i evaluacija nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, mjere koja se vrlo često izriče u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji (Ajduković i Sladović Franz, 2008.).
4. Uspostaviti usklađeni sustav evidentiranja u različitim sustavima koji su uključeni na rad u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji.
5. Uspostava sustava koji ne omogućava samo skupnu analizu podataka, već se temelji na pojedinom korisniku, u ovom slučaju djetetu izloženom nasilju, i omogućava složenije korelacijske ili komparativne analize tako prikupljenih podataka.

Zbog čega nam treba bolja dokumentacija? Dobri podaci i praćenje slučajeva nasilja nad djecom snažno su oružje koje pridonosi planiranju i primjeni općih i specifičnih politika za djecu. Poznavanje toga koliko je djece žrtava nasilja (incidencija), obilježja nasilja kojem su izložena, uvjeta u kojima žive, obilježja obitelji i počinitelja s posebnim osvrtom na opis intenziteta i učinka nasilja, razumijevanje čimbenika koji povećavaju rizik za činjenje nasilja, identifikaciju čimbenika zaštite koji promiču nenasilno roditeljstvo i otpornost djece ključno je za planiranje usluga za populaciju/e u potrebi te planiranje cjeloživotnog razvoja stručnjaka koji rade u ovom području.

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Sladović Franz, B. (2008). Instrumenti socijalnog rada za procjenjivanje obiteljske situacije i potreba djece. U: Ajduković, M. & Radočaj, T. (ur.), **Pravo djeteta na život u obitelji**. Zagreb: UNICEF - ured za Hrvatsku, 195-208.

2. Ajduković, M., Ogresta, J. & Rimac, I. (2012). Značaj kvalitetnih podataka za razvoj politika i procjenu potreba u slučajevima nasilja nad djecom obitelji. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 413-437.
3. Ajduković, M., Rajter, M. & Sušac, N. (2010). Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: Iskustva fokusnih grupa. **Dijete i društvo**, 123 (1-2), 67-81.
4. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 367-412.
5. Akmatov, M. K. (2011). Child abuse in 28 developing and transitional countries – Results from the multiple indicator cluster surveys. **International Journal of Epidemiology**, 40, 219-227.
6. AlEissa, M. A., Fluke, J. D., Gerbaka, B., Goldbeck, L., Gray, J., Hunter, N., Madrid, B., Van Puyenbroeck, B., Richards, I. & Tonmyr, L. (2009). A commentary on national child maltreatment surveillance system: Examples of progress. **Child Abuse & Neglect**, 33 (11), 809-814.
7. Ashton, V. (2001). The relationship between attitudes toward corporal punishment and the perception and reporting of child maltreatment. **Child Abuse & Neglect**, 25 (3), 389-399.
8. Bilić, V., Buljan-Flander, G. & Hrpka, H. (2012). **Nasilje nad djecom i među djecom**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Buljan Flander, G. (2007). Izloženost djece nasilju: Jesmo li nešto naučili? U: Kolesarić, V. (ur.), **Psihologija i nasilje u suvremenom društvu**. Zbornik radova znanstvenostručnog skupa Psihologija nasilja i zlostavljanja, Osijek, 45-52.
10. ChildONEurope (2007). **Review on national systems of statistics and registration on child abuse**. Florence: Istituto degli Innocenti.
11. ChildONEurope (2009). **Guidelines on data collection and monitoring systems on child abuse**. ChildONEurope Series 1. Florence: Istituto degli Innocenti.
12. Državni zavod za statistiku (2011a). **Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2011**. Statistička izvješća, 1 451. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
13. Državni zavod za statistiku (2011b). **Počinitelji prekršaja u 2011**. Statistička izvješća, 1 453. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
14. Euser, E. M., Van Ijzendoorn, M. H., Prinzie, P. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2012). Prevalence of malteratment in the Netherlands. **Child Malteratment**, 15 (1), 5-17.
15. Fallon, B., Trocmé, N., Fluke, J., MacLaurin, B. & Tonmyr, L. (2010). Methodological challenges in measuring child maltreatment. **Child Abuse & Neglect**, 34 (1), 70-79.
16. Gilbert, R., Kemp, A., Thorburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D. & MacMillan, H. L. (2009). Recognising and responding to child malteratment. **The Lancet**, 373 (9657), 167-180.

17. Hahm, H. C. & Guterman, N. B. (2001). The emerging problem of physical child abuse in South Korea. **Child Maltreatment**, 6 (2), 169-179.
18. Kalichman, S. & Craig, M. E. (1991). Professional psychologists' decisions to report suspected child abuse: Clinician and situation influences. **Professional Psychology: Research and Practice**, 22 (1), 84-89.
19. Kazneni zakon. **Narodne novine**, 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008.
20. Milas, G. (2009). **Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2008). **Protokol o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
22. **Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2011. do 2016.** (2006). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
23. Needell, B., Putnam-Hornstien, E., O'Donnell, M. & Tonmry, L. (2012). **Linking child welfare administrative data: What? How? Why?** XIX ISPCAN International Congress, Istanbul, 9-12 September, Abstract book, 16.
24. Obiteljski zakon. **Narodne novine**, 116/2003, 17/2004, 107/2007, 61/2011.
25. Pećnik, N. (2003). **Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
26. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije i dokumentacije te načinu i rokovima dostave izvješća centra za socijalnu skrb. **Narodne novine**, 79/2008.
27. Priebe, G. & Svedin, C. G. (2008). Child sexual abuse is largely hidden from the adult society. An epidemiological study of adolescents' disclosures. **Child Abuse & Neglect**, 32, 1095-1108.
28. Rajter, M., Rimac, I., Ajduković, M. & Delale, E. A. (2011). **Rezultati epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom u obitelji**. Izlaganje na znanstvenom skupu »Raširenost nasilja nad djecom u obitelji i među vršnjacima«. Zagreb, 22. i 23. ožujka 2012.
29. Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. & Spencer, L. (2010). **Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to Congress**. Executive summary. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.
30. Simmel, C. (2011). Demographic profiles of children reported to the child welfare system. **Journal of Public Child Welfare**, 5 (1), 87-110.
31. **Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011.** (2011). Zagreb: Državni zavod za statistiku.
32. Stoltenborgh, M., Van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. **Child Maltreatment**, 16 (2), 79-101.

33. Sušac, N., Rimac, I. & Ajduković, M. (2012). **Epidemiološko istraživanje nasilja među djecom**. Izlaganje na znanstvenom skupu »Raširenost nasilja nad djecom u obitelji i među vršnjacima«. Zagreb, 22. i 23. ožujka 2012.
34. Tirosh, E., Shechter, S., Cohen, A. & Jaffe, M. (2003). Attitudes towards corporal punishment and reporting of abuse. **Child Abuse & Neglect**, 27 (8), 929-937.
35. Trocmé, N., Tourigny, M., MacLaurin, B. & Fallon, B. (2003). Major findings from the Canadian incidence study of reported child abuse and neglect. **Child Abuse & Neglect**, 27, 1427-1439.
36. Trocmé, N., McPhee, D., Kwan Tam, K. & Hay, T. (1994). **Ontario incidence study of reported child abuse and neglect**. Toronto, ON: Institute for the Prevention of Child Abuse.
37. Trocmé, N., Knoke, D., Fallon, B. & MacLaurin, B. (2009). Differentiating between substantiated, suspected, and unsubstantiated maltreatment in Canada. **Child Maltreatment**, 14 (1), 4-16.
38. Trocmé, N., Fallon, B., MacLaurin, B., Sinha, V., Black, T., Fast, E., Felstiner, C., Hélie, S., Turcotte, D., Wightman, P., Douglas, J. & Holrod, J. (2008). **Canadian incidence study of reported child abuse and neglect**. Ottawa: Minister of Public Works and Government Services Canada.
39. Vidak Gojković, E., Krce-Ivančić, D. & Ratković, T. (2008). Nasilje nad djecom u obitelji: Faktori rizika, prekršajnoppravna i obiteljskoppravna zaštita - pilot istraživanje. **Dijete i društvo**, 1, 171-188.
40. WHO (2002). **World report on violence and health**. Geneva: World Health Organization.
41. WHO (2007). **Preventing child maltreatment in Europe: A public health approach**. Policy briefing, EUR/07/50631214. Geneva: World Health Organization.
42. WHO & ISPCAN (2006). **Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence**. Geneva: World Health Organization.
43. Zakon o službenoj statistici. **Narodne novine**, 103/2003, 75/2009.
44. Zakon o socijalnoj skrbi. **Narodne novine**, 57/2011.
45. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. **Narodne novine**, 137/2009, 14/2010, 60/2010.
46. Zellman, G. L. (1992). The impact of case characteristics on child abuse reporting decisions. **Child Abuse & Neglect**, 16 (1), 57-74.
47. Žic Grgat, B. (2010). Postupanje centra za socijalnu skrb. U: Ajduković, D. (ur.), **Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji**. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć i Program UNDP u Hrvatskoj, 51-65.
48. <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/X85-Y09>.
49. http://www.becan.eu/sites/default/files/becan_images/Forms.zip.
50. http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/stats_research/index.htm#can.

Jelena Ogresta

Ivan Rimac

Marina Ajduković

Lea Skokandić

University of Zagreb, Faculty of Law

Department of Social Work

ANALYSIS OF CHARACTERISTICS OF INCIDENTS OF CHILD ABUSE CASES REGISTERED IN SOCIAL CARE CENTRES*

SUMMARY

Quality data and efficient monitoring of cases of child abuse are essential tools for planning implementation of general and specific children-related policies. This paper analyses quality of the existing system of monitoring reported incidents of child abuse in the social care system in relation to its relevance, clarity and sensitivity to specificities of individual cases taking into account international guidelines, and registering and documenting standards stipulated by Croatian regulations. The research was conducted within the international project BECAN. The population consisted of reported incidents of child abuse aged 11-16 registered in social care centres in 2010. Two-stage probability sample of 368 registered incidents of violence on children in 37 social care centres was used. The analysis was based on data collected by two extraction forms, whereby the first one referred to the characteristics of the incident of family abuse of children, and the second reported dynamics and interventions implemented by relevant institutions.

The analysis revealed that social care centres fail to systematically register a series of important data. As far as perpetrators' characteristics are concerned, the documentation fails to systematically register the following data: level of education, alcohol and drug abuse, previous reports of similar behaviour (these data are not available for 35%-90% of perpetrators). As far as children are concerned, documentation fails to systematically register data on education-related problems, health (including mental health) problems, behaviour problems, previous abuse (these data are not available for 45%-60% of children). Special attention is given to the fact that previous abuse was registered among 35% of children from the sample and a critical analysis of the efficiency of undertaken interventions was provided.

Based on the analysed data and Guidelines on Data Collection and Monitoring Systems on Child Abuse (ChildONEurope, 2009) the final section of the paper elaborates on how to establish a good information system on child abuse and how to improve the managing social care centres' documentation in the field of violence on children.

Key words: reported incidents of violence on children, system of collecting and monitoring child abuse, social care centres.

---

* This paper was written within the BECAN project funded by the EU-FP7 (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B). The project was coordinated by the Institute of Child Health (GR), and included participation of following organisations: Children's Human Rights Centre of Albania (AL), South-West University »N. Rilski« (BG), University of Sarajevo (BH), University of Zagreb (HR), University of Skopje (MK), Babes-Bolyai University (RO), University of Belgrade (RS), Provincial Health Directorate of Izmir (TK) and Istituto degli Innocenti (IT).

